

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DİĞER İNANÇ SİSTEMLERİNDE VE İSLÂMDA ORUÇ (KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ) FASTING IN ISLAM AND OTHER RELIGIONS (A COMPARATIVE ANALYSIS)

Recep DEMİR*

Öz

Oruç, insanlık tarihi kadar kadim bir ibadettir. Bu ibadetin tarihi incelendiğinde orucun farklı sayı ve şekillerde neredeyse bütün toplumlarda bulunduğu görülmektedir. Son din olan İslâm kendisinden önceki dinî ritüeller karşısında üç tavır takınmıştır. İçerisinde şirk unsuru bulunan uygulamaları tamamen kaldırmış, vahye uygun olanları aynen korumuş, bazılarını da tashih etmek suretiyle devam ettirmiştir. İşte oruç ibadeti de sayı ve biçiminde tashih yapılmak suretiyle aynen devam ettirilmiştir. Bu sayede oruç, fitrata uygun, manevî faydaları en fazla olan, fert ve toplum için etkili bir ibadet haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oruç, Diğer Dinler, Mukayese, İslâm, Tashih.

Abstract

If examined thoroughly it will be readily noticed that fasting, presumably an act of worship which is as ancient as history of humankind has been practised in a variety of forms by almost every civilization on Earth throughout the time. Islam, the last authentic religion has assumed three different attitudes towards the previous revelations: sheer abolishment of practises that have been contaminated with shirk (polytheism), exact maintenance of ones appropriate to Islam and approval of the others applying some kind of amendment. Islam has maintained fasting which has been as well ordered in the previous revelations after applying some correction to its quality and quantity. Thus fasting has become an act of worship which is acceptable in terms of fitra (innate disposition) and has numerous spiritual benefits.

Keywords: Fasting, Other Religions, Comparison, Islam, Amendment.

Giriş

Beşeriyet tarihi incelendiğinde insanın yaşadığı her zaman ve mekânda din gerçeğinin mutlaka bulunduğu görülecektir. Çünkü yüce bir varlığa sığınma ve inanma duygusu onun temel özelliklerinden biridir. İnanan ve böylece diğer canlılardan ayrılan insanın bu niteliği fitridir yani doğuştan gelmektedir.

Din, nasıl insanlık tarihinin inkâr edilemez bir gerçeği ise ibadet de dinin vazgeçilmez bir parçası, temel unsurlarından birisidir. Kul açısından söz konusu olan itaat ve boyun eğmenin en belirgin tezahürü de ibadettir. Batı dillerinde din karşılığı kullanılan "religion" kelimesi "Hem insanları Tanrı'ya bağlayan bağ hem de belli bazı davranışları dikkat ve itina ile düzenli ve periyodik olarak yapmak."¹ anlamları taşımaktadır. Din kelimesinin yapısında bulunan bu anlam, onun tanımındaki temel öğelerden birini teşkil etmektedir. Dini oluşturan bu temel öğelerden birisi, yüce bir kudretin varlığını zihnen kabul edip kalben ona bağlanmak demek olan iman, diğeri de zihnen varlığı kabul edilen, kalben kendisine bağlanılan bu yüce kudrete karşı birtakım eylemleri dikkatle yapmak demek olan davranış faktörü yani ibadettir.

Hak, batıl, millî veya evrensel bütün dinlerde birbirlerinden farklı ibadetler bulunmaktadır. Zira insan, varlığını kabul ettiği yüce kudrete karşı birtakım davranışları yapmak suretiyle hem saygı ve kulluğunu sunmak ve böylece iç huzuru kavuşmak hem de talep ve beklentilerini arz ederek gerçekleşmesini ummak durumundadır. İbadetler, dinden dine kısmî farklılıklar ihtiva etse de temel özellikleri itibariyle aynıdır ve belli formlar bütün dinlerde müşterektir. Bu ritüeller, genelde söze dayanan, bedeni hareketlerle şekillenen veya sahip olunanlardan vermek suretiyle veyahut birtakım şeylerden kendini mahrum etme şeklinde gerçekleşen davranış şekilleridir. Biz makalemizde, bütün dinlerde önemli bir yeri olan oruç ibadeti üzerinde durmak ve İslâm'daki yapısıyla diğerlerini karşılaştırarak değerlendirmelerde bulunmak istiyoruz.

1-İLK ORUÇ

İlk orucun Hz. Adem ile başladığı ve her arabî ayın 13., 14. ve 15. günlerinde tutulduğu nakledilir. Süleyman (a.s)'ın her ayın başında, ortasında ve sonunda oruçlu olduğu; Hz. İbrahim'in de her aydan üç gün oruç tuttuğu belirtilir. Hz. Peygamber'in bir hadisinden Davut Peygamber'in orucunu öğreniyoruz.² Bu

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir ABD Öğretim Üyesi. recepdemir55@gmail.com. Bu makale 13-15 Temmuz 2012'de Ümraniye Belediyesi tarafından düzenlenmiş olan Uluslararası Ramazan Sempozyumunda sunulan tebliğin geliştirilmiş şeklidir.

¹The Encyclopedia of Religion, Editor and Chief, Mircea Eliade, Volume, 12, 282-283.

²Allah'ın en çok sevdiği oruç Davud peygamberin orucudur. O, bir gün yer, bir gün oruç tutardı" buyurmuştur Buhârî, Savm, 34; Müslim, Sıyam, 88-89.

malumat ve Kur'an'da geçen "Sizden öncekilere de farz kılındı."³ ifadesi önceki peygamberlerin getirdikleri İlahî dinlerde de oruç ibadetinin bulunduğunu göstermektedir.⁴ Yine eski milletlerden Keltler, Meksikalılar, Perulular, Babilonyalılar ve Asurlular'ın oruca önem verdikleri kaydedilir.⁵

2-SÂBİİLİK VE MANİHEİZM'DE ORUÇ

a. Sâbiilik ve Oruç

Sâbiî kelimesi Arapça sa-be-e kökünden türemiş olup "Bir dinden diğer dine girme veya haktan bâtıla meyletme." anlamına gelir. Terim olarak ise: "Meşhur bir dinden çıkıp bir başka dine girmeye." denir.⁶

Sâbiî kelimesi Kur'an'da sâbiûn/sâbiîn çoğul şekliyle üç ayette geçmekte⁷ ve bazı hadis metinlerinde bu kelimeye rastlanmaktadır.⁸ Kur'an'daki Sâbiiler'le kimlerin kastedildiği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazı Batılı araştırmacılar bununla Güney Arabistan'daki Sebeli hıristiyanların kastedildiğini, bazıları da bunun Suriye, Irak ve Kuzey Arabistan'da yaşayan bütün gnostik ve helenistik gruplar için kullanılan genel bir isim olduğunu söylemiştir.⁹

Kaynaklarımızda Sâbiiler hakkında farklı ve bazen birbirine tezat teşkil eden bilgiler yer almaktadır. Şehristânî (ö.1153), Sâbiilerin Hz. İbrahim'e tabi olan kimseler olduğunu söylerken; İbn Hazm (ö.1064): "Onlar Hz. İbrahim'in peygamberliğini kabul etmezler." demektedir. Yine Mes'ûdî (ö.957), Harran Sâbiilerinin heykelleri arasında Hz. İbrahim'in babası Azer'in de bulunmasının onların kendilerine gönderilen Hz. İbrahim'e muhalefet ettiklerini gösterdiğini belirtir.¹⁰

Denilebilir ki Sâbiilik; zamanla çeşitli dinî, felsefî ve siyasî tesirler altında kalarak değişikliğe uğramış bir mezheptir. Dinler tarihçileri onları incelerken ilk ve sonraki Sâbiiler diye ele almaktadırlar. İnanç olarak onların meleklerle, yıldızlara, putlara taptikları belirtilmiştir.¹¹

Sâbiiler'de Oruç Çeşitleri

1.Asgar: Şubat'ın 9'unda başlayıp 16'sına kadar devam eden 7 günlük oruçtur.

2.Evsat: Ekim ayında bazen 8 bazen 9 gün tutulan oruçtur.

3.Ekber: Mart'ın 8'inden Nisan'ın 8'ine kadar olan bazen 30 bazen 29 günlük oruçtur.¹²

Sâbiiler Ekber ve Evsat orucunda güneşin doğuşundan batışına kadar yenilen ve içilen her şeyden uzak durarak bu oruçları tutarlardı. Ancak 7 günlük Asgar orucunda tırnaklı hayvanların hiçbir şeyini yemeyerek ve şarap içmeyerek bu orucu tutarlardı.¹³ Aynı zamanda onlar domuz, köpek, eşek, yırtıcı kuş, fasulye, lahana ve mercimek gibi şeyleri yemekten men edilmişlerdi.¹⁴

b. Maniheizm ve Oruç:

Mani dini, III. yüzyılda (242) Mani tarafından eski İran'da kurulan ve günümüzde müntesibi bulunmayan gnostik bir dindir.¹⁵ Temel doktrini; bir taraftan aydınlık ve karanlık ilkelerine, öte yandan "Üç Zaman" teorisine dayanmaktadır ki bu da dünyanın menşei, bugünkü durumu ve sonu meselesidir. Mani dini bin yıllık bir devrede Batı'dan Uzak Doğu'ya doğru yayılmış teofizik ve metafizik nitelikte olup birçok dinin karışımı mahiyetindedir.¹⁶

Mani dini mensupları yıl içinde birtakım vakitlere bağlı olarak çeşitli oruçlar tutarlardı. Pazar günleri tutulan haftalık orucun yanı sıra yılın çeşitli zamanlarına serpiştirilmiş oruç günlerine riayet söz konusudur. Tam anlamıyla dinî kurallara bağlı kalan seçkinler grubu, yılın toplam 100 gününü oruçlu geçirirken; kurallara tam olarak riayet etmeyen ve halkın ekserisini oluşturan dinleyiciler ise, yılda toplam otuz günlük oruçla mükelleftir.¹⁷ Güneş, Yay Burcu'na girdiği ve Ay, Bedir (14'ün)'de iken iki gün fasılasız iftar etmeden oruç tutulurdu. Ay, Hilâl olduğu zaman da aynı şekilde iki gün oruç tutulur. Yine Ay, Oğlak Burcu'na girdiği vakit de iki gün oruç tutulur. Sonra Ay, Hilâl olup; Güneş, Kova Burcu'na girdiği zaman ve ayın sekizinden sonra 30 gün oruç tutulur ve her gün güneşin batışı sırasında iftar edilir. Bunu takiben her haftanın pazartesi günlerinde onların seçkin kişileri oruç tutarlardı. Aynı zamanda bu dine inananlar, devamlı olarak her ayın yedi günü oruç tutarlardı. Onların pazar ve pazartesi günleri oruç tutmalarının

³ Bakara, 2/185.

⁴ Karaman, Hayreddin, *Kur'an Yolu*, I, 88

⁵ Hayat Ansiklopedisi, İstanbul 1996, V, 2527-2528.

⁶ İbn Manzûr, *Lisanu'l Arab*, Beyrut 1374/1955, I,108; ez-Zebîdî, *Tacu'l -Arus*, Mısır 1306, I, 86; Ebu Hayyan, el-Endelûsî, *el-Bahrul-Muhit*, Mısır 1326, I, 239.

⁷ Bakara, 2/62; Maide, 5/69; Hacc, 22/17.

⁸ Wensinck, el-Mu'cem, "sb" md.

⁹ Gündüz, Şinasi, "Sâbiilik", *DİA*, İstanbul 1998, XXXV, 342.

¹⁰ Cerrahoğlu, İsmail, *Kur'an'ı Kerim Ve Sâbiiler*, A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Ankara 1962, C.10, s.105.

¹¹ Cerrahoğlu, İsmail, *Kur'an'ı Kerim Ve Sâbiiler*, C.10, s.107

¹² Birûnî, Ebu'r-Reyhan, *El-Kanuni'l Mes'ûdî*, Y.y. 1954, I, 267-268.

¹³ Vâfi, Ali Abdulvahid, *es-Savm ve'l-Uhdiye beyne'l-İslâm ve'l-Edyâni's-Sâbika*, s.3-4.

¹⁴ Cerrahoğlu, İsmail, *Kur'an'ı Kerim Ve Sâbiiler*, C.10, s.103.

¹⁵ Gündüz, Şinasi, "Maniheizm" *DİA*, İstanbul 2003, XXVII, 575.

¹⁶ Taplamacıoğlu, Mehmet, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Ankara 1960, s.123-124.

¹⁷ Gündüz, Şinasi, "Maniheizm", *DİA*, İstanbul 2003, XXVII, 526.

nedeni kıyametin pazar günü kopacağına inanmaları ve oruçlu iken kıyametin kopmasını arzulamalarıdır. Ayrıca pazar ve pazartesi günleri Ay ve Güneş'e tazim için oruç tuttıkları belirtilmiştir.¹⁸

3- HİND DİNLERİNDE ORUÇ

Ay ve Güneş'te meydana gelen bazı olaylarla ilgili olarak yıllık oruç vakitlerinin birçoğunu Hint dinlerinde görmek mümkündür.

a. Brahmanizm ve Oruç:

Brehmenler adı verilen kâhinler grubu, kış mevsimi ile yaz mevsiminin başlama günlerinde ve her kamerî ayın ilk günü ile on dördüncü günü oruç tutmayı farz kılmıştır. Brahmanların kutsal kitaplarında(Vedalarda), Güneş tutulması sırasında yemekten, içmekten ve cinsî yaklaşımdan uzak kalmak gerektiği bildirilmiştir. Bu durum aşağı tabakaya (avama) ait bir durum olup yüksek tabaka olan din adamları ve kumandanlar, fazladan olarak Güneş tutulması sırasında evlerinde bulunan yiyeceklerden de men edilmişlerdir. Evdeki yemek kaplarını kırdıktan sonra yiyecekleri de kendi tabakalarından olmayan kişilere sadaka olarak vermeleri gereklidir. Brahman dininin hükümlerini açıklayan Mani kanunları, büyük kâhinler tabakasını oluşturan "Sinata" tabakasına her gün güneşin batışından kırmızı şafağın kayboluşuna kadar olan zamanda yemekten, içmekten, uyumaktan ve yolculuktan sakınmalarının gerektiğini bildirmektedir.¹⁹

Şunu açıkça ifade edebiliriz ki Brahmanlar, oruca çok önem vermektedirler. Hatta öyle ki Brahmanlar, hastaları ve yaşlıları bile oruçtan muaf tutmazlardı. Bunlardan bir grup ise zor işlerde nefsi arzularını yenmeye çalışırlar ve 10-15 gün kadar oruç tutarlardı. Bir yudum sudan başka bir şey tatmazlar ve zerre kadar bir gıda da almazlardı.²⁰ Brahmanların hâlâ mahallî ayların 11. ve 12. günlerinde oruç tuttıkları da bilinmektedir.²¹ Bugünkü oruçları ise ekmek yememek ve su içmemek, sadece meyve ve süt yiyip içmek şeklindedir.²²

b. Hinduizm ve Oruç:

Hinduizm'de oruç, nefsi tezkiye için senenin belirli günlerinde ve bayramlarda tutulur. Hinduizm mensuplarından her grubun dua ve ibadetle geçirdikleri özel günleri vardır. Bu günlerde ekserisi yemek yemezler, bütün gece kutsal saydıkları kitapları okumak ve Allah'ı düşünmekle vakit geçirirler. "Vişnaya" mensup zümre, o günlerde oruç tutmaz. Bazı günler vardır ki o günlerde yalnız kadınlar oruç tutarlar.²³ Hindu oruçlarını diğer dinî sistemlerin oruçlarından ayıran temel farklılıklar; bazı oruç günlerinde pirinçten yapılan yiyeceklerin, kadınlara her türlü kokunun ve erkelerin vücutlarını başta Hint yağı olmak üzere herhangi bir yağ ile yağlamalarının yasak olmasıdır.²⁴

c. Budizm ve Oruç:

Bu din, genel özellikleri itibarıyla züht ve riyazet hayatına önem veren ve mevcut durumu kötü kabul eden bir sistemdir. Budizm, her kamerî ayın dört gününde, güneşin doğuşundan batışına kadar oruç tutmayı emretmiştir. Bu dört gün, ayın dört burcundan her bir burcun başlangıcı olan birinci, dokuzuncu, on beşinci ve yirmi ikinci günleridir ki bu günlerde tam dinlenmek gerektiğinden, herhangi bir iş görmek, hatta iftar sofrasını bile hazırlamak yasak edilmiştir. Bunun için oruç tutanlar, yemeklerini bu dört günde güneş doğmadan önce hazırlarlar. Bu oruç, diğer birçok dinde mevcut olan çalışmamakla tutulan istirahat orucunun bir görünümüdür.²⁵

Tibetli Budistler de yirmi dört saat hiçbir şey yemezler, içmezler ve bir şey yutmazlardı. Hatta tükürüklerini bile yutmazlardı. Ancak 24 saatte, bir kadeh çay alırlardı.²⁶

d. Jainizm ve Oruç:

Jainizm, Budizm'den biraz önce ortaya çıkmıştır. Kurucusu daha doğrusu reformcusu, savaşçılar ve prensler ailesinden olup kendisine Mahavira (Büyük Kahraman) ve Cina (Muzaffer) adı verildi. Perhiz ve riyazette geçen bir ömür sürdü.

Jainizm, mensuplarına -Hintli olmalarına rağmen- çok sıkı bir perhiz tavsiyesinde bulunmuştur. Orucun değerli olduğunu ileri süren, perhizi ve riyazeti son haddine kadar götüren Jainizm, sonunda intiharı da övmüştür. "İnsanın aç durarak kendisini öldürmesi çok iyi bir şeydir." demiştir.²⁷ Caini'nin ölünceye kadar oruç tuttuğu nakledilmektedir.

¹⁸Vâfi, Ali Abdulvahid, *es-Savm ve'l-Uhdiye*, s. 4-5.

¹⁹Vâfi, Ali Abdulvahid, *es-Savm ve'l-Uhdiye*, s. 11-12.

²⁰Erdem, H. Hüsnü, *Oruç ve Ramazan İbadetlerine Dair Yüz Hadis*, s. 6-7.

²¹En-Nedvî, *Ebu'l-Hasen Ali Hasenî, Dört Rükün*, Çev. İ. Ersöz, Konya 1969, s. 201.

²²Hamidullah, Muhammed, *Niçin Oruç Tutuyoruz?*, Çev.:OsmanKeskiöglü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yıllığı, Ankara 1960, s. 12.

²³Vâfi, Ali Abdulvâhid, *es-Savm ve'l-Uhdiye*, s.11-12;Küçük, Abdurrahman-Tümer, Günay-Küçük, M. Alparlan, *Dinler Tarihi*, Ankara 2009, s. 613.

²⁴Yitik, Ali İhsan, "Oruç", *DİA*, XXXIII, 416.

²⁵Erdem, H. Hüsnü, *Oruç ve Ramazan İbadetlerine Dair Yüz Hadis*, s. 7.

²⁶Doğrul, Ömer Rıza, *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, Yedigün Neşriyat, s. 22-28.

²⁷Challeye, Felicien, *Dinler Tarihi*, Çev.:Sâmih Tiryakioğlu, İst. 1960, s. 65-66.

Jainizm mensupları kırk gün kesintisiz olarak oruç tutarlar.²⁸ Jainizm'in Hindistan'da bugün dahi mensupları vardır. Bazı Hintli çilecilerin, pek az pirinçle perhiz yaptıkları; bazı Hint dinleri mensuplarının ateşle pişen eti yemedikleri, yine bunlardan bazılarının da birkaç çeşit yemek yedikleri ve tuzlu su ile yetindikleri nakledilir.²⁹

4-ESKİ ÇİNLİLERDE ORUÇ

Eski Çinliler, bütün bayram günlerinde oruç tutarlar ve orucu en büyük ibadet telakki ederler; fitne ve fesat zamanlarında da kendilerini korumak amacıyla oruç tutarlardı.³⁰

Çin dinlerinden olan Taoizm, sağlığı koruma metotlarıyla ölümü geciktirme amacını güderek oruç tutmaya önem vermiştir.³¹

5-YAHUDİLİKTE ORUÇ

Beslenmeden tam veya kısmî perhiz yapma olarak ifade edilebilen oruç, hem doğu hem de batı kültürlerinde mevcut olan evrensel bir fenomendir.³² Denilebilir ki oruç ibadeti, dinlerin büyük bir kısmında yer aldığı gibi Yahudilikte de mevcuttur. Yahudilikte orucu ifade eden "Tânit" kelimesi "Teane" kökünden gelmekte olup "yas, pişmanlık, nefse eza etmek veya imana dönüş" anlamlarına gelir. **TânitTsibur** olarak anılan Cemaat orucuna hastalar ve çocuklar dışında bütün toplum üyeleri katılır. TânitYahidise kişinin kötü rüya, adak veya benzeri durumlarda fert olarak tuttuğu oruçtur.³³

Yahudilikte oruç bir tövbe yöntemi olarak görülür. Çeşitli vesilelerle günahlar için bir itiraf olmak üzere oruç tutulduğu gibi toplumsal felâketlerde halkın günahkârlığının bir işareti kabul edilerek de oruç tutulur. Yahudi kutsal metinlerindeki ifadelerden orucun, insanların bilinçli veya bilinçsizce yaptıkları kötü fiillere kefarete ve böyle bir durumdan ötürü duyulan pişmanlığın dışı vurulması için tutulduğu anlaşılmaktadır. Kefareti gerektiren fiil kişinin bizzat kendisinin işlediği bir eylem olabileceği gibi ailesinin veya aynı soydan hatta milletten birinin gayri ahlâki bir eylemi veya kusuru olabilir.³⁴ Ayrıca Yahudilikte oruç bir matem alâmetidir. Yahudi tarihinin en kötü ve felaketli günleri oruç tutularak yâd edilir. Yine oruç, Kral Davud'un yaptığı gibi Tanrı'ya dua öncesi yapılması gereken bir hazırlık ritüeli³⁵, büyü ayinlerine güç katma metodu olarak da algılanmıştır.³⁶

Şu hususu hemen belirtelim ki oruçla ilgili olarak gerek Tevrat'ta gerekse İncil'de açık bir hüküm veya ifade bulmak oldukça zordur.

Yahudilikte çeşitli oruçlar bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

a. Farz Olan Oruç

Yahudilikte orucun birçok örnekleri vardır. Bunlardan en önemlisi İbrânî yedinci ayın onuncu günü "Kipur veya Kefarete günü" tutulan farz oruçtur ki Tevrat'ta bu oruç, şu ifadelerle yer almaktadır:

*"Ve sizin için ebedî bir kanun olacak; yedinci ayda, ayın onuncu gününde, canlarınızı alçaltacaksınız. Yerli olsun ve aranızda misafir bulunan garip olsun, hiçbir iş yapmayacaksınız.. Çünkü o günde, sizi tathir etmek (temizlemek) üzere sizin için kefarete edilecektir. Rabbin önünde bütün suçlarınızdan temizleneceksiniz."*³⁷

*"Rab Musa'ya söyleyip dedi: Bu yedinci gün, ayın tam onuncu günü, kefarete günüdür. Bizim için mukaddes toplantı olacaktır ve canlarınızı alçaltacaksınız ve Rabb'e ateşle yapılan takdîme arz edeceksiniz. O günde hiçbir iş yapmayacaksınız. Çünkü, sizin için Allah'ımız Rabb'in önünde kefarete etmek üzere kefarete günüdür."*³⁸

Burada geçen "canlarınızı alçaltacaksınız" ifadesinin oruç tutma anlamına geldiği kabul edilmiştir.

Kipur, Yahudilerce büyük oruç günü olarak kabul edilir. Nedamet ve af günü demektir. Yahudiler'in kötülüklerine pişman olmalarıyla Yahova onları bu gün affeder.³⁹ Aynı zamanda bunun, onların buzağıya tapmalarından dolayı onlara bir kefarete olması da ihtimal dahilindedir. İşte bu suçtan pişmanlık duyduklarını ve affedilmiş olmalarını kutlarlar. Bu oruç, Yahudi takvimine göre yılbaşı olan (Tışri) yani Teşrin-i evvel (Ekim)'in onuncu günüdür. O gün oruç tutulması farzdır. Orucun başlama vakti, kefarete gününden önceki akşam; güneşin batma vaktidir. O akşam bol bol yenir. Artık o gece ve ertesi gün akşamüstü ilk iki yıldız görününceye kadar herhangi bir şey yemek, içmek, cinsel ilişkide bulunmak,

²⁸ En-Nedvî, Ebu'l-Hasen Ali Hasenî, *Dört Rükün*, s. 201.

²⁹ Hançerlioğlu, Orhan, *Inanç Sözlüğü*, İstanbul 1975, s. 502.

³⁰ Erdem, H. Hüsnü, *Oruç ve Ramazan*, s. 6.

³¹ Challey, Felicien, *Dinler Tarihi*, 86-88.

³² Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet, Ayışığı Kitapları*, İstanbul 2001, s. 174.

³³ Küçük, Abdurrahman-Tümer, Günay-Küçük, M. Alparlan, *Dinler Tarihi*, s. 611.

³⁴ I. Krallar, 21/1-10; I. Samuel, 14/17-29; Yeremya, 36/3-10.

³⁵ Samuel, 12/16-18.

³⁶ Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 174

³⁷ Levîliler, 16/29-31.

³⁸ Levîliler, 23/26-29.

³⁹ Kahraman, Ahmet, *Dinler Tarihi*, İst.1975, s. 145.

yıkanmak, her türlü temizlik yapmak, yağlanma ve ayakkabı dahil deriden yapılmış bir şeyi giymek yasaktır ki bu da yirmi beş saati bulur.⁴⁰

Yom Kipur'da hayat adeta durur. Bu oruç bütün Yahudiler için mecburi olduğundan Yahudiler bu günde devamlı ibadetle meşgul olurlar. Bu günde hiçbir iş yapılmaz, radyo ve televizyon yayını yapılmaz, araba kullanılmaz, gazete çıkarılmaz. Yahudi inancına göre Roş ha Şana'da insanın planlanan bir yıllık kaderi, Yom Kipur'da yapılan tövbe derecesinde onaylanarak son şeklini alır.⁴¹

b. Dört Muntazam Oruç

Zekeryâ kitabında anlatıldığına göre, İsrâiloğulları Bâbil'e çıktıktan sonra tarihlerindeki acı olayları hatırlamak için farz olan orucun dışında yıl içinde birçok günde oruç tutuyorlardı. Her orucu kederli hâdisenin meydana geldiği İbrânî ay rakamlarıyla adlandırıyorlardı. Bunlardan dört muntazam oruç, Kudüs'ün tahribi ve diğer üzüntülü olaylarla ilgilidir. Zekerya Kitabı'nın 8. bâbının 19. fıkrasında zikredildiği gibi bunlar dördüncü, beşinci, yedinci ve onuncu aylardır.⁴²

1-17 Temmuz Orucu: Bu "Orşelim" olayını yani Kudüs kalelerinin düşmesini hatırlamak için İbrânî 4. ayın 17'sinde (Temmuz) tutulan oruçtur.⁴³

2-Âb (Ağustos) 9 Orucu: Bu oruç, beşinci ay (Âb)'in dokuzunda tutulan oruçtur. Bu, birinci ve ikinci tapınakların yıkılmasını ve İsrâiloğulları'nın sonuncu sürgününü ifade eder ve matem günüdür. Âb ayı, Yahudiler'de dinî yılın beşinci ayıdır.⁴⁴ Kısmen temmuz kısmen de ağustos ayına rastlar. Bu dokuzuncu gün çok önemlidir. Çünkü bu günde Yahudilere, birinci tapınağın Buhtunnasır (m.ö.586) ve ikinci tapınağın Romalılar tarafından yıkılması yıldönümünü anlatılır. Ortodoks havralarında sıkıca oruç tutulur, şenlikler süsler kaldırılır ve törenlere mersiyeler kitabından alınan matem türküleriyle devam edilir.⁴⁵ Bazı dindar Müsevîler 17 Temmuz ile 9 Ağustos arasındaki 3 haftaya büyük bir perhiz gibi riayet ederek et yemezler, içki içmezler oruç günlerinde çokça hayır yaparlar.⁴⁶

3-Tişrî (Ekim) 3 Orucu: Bu oruç, yedinci dinî ayın orucu ise de **Gedalya** orucu adıyla meşhurdur. Gedalya (Gedalya), "Niozorada" tarafından Kudüs'te Müsevî vali olarak bırakılmış ve oranın düşman tarafından istilasında öldürülmüş olup on Müsevî şehitten sayıldığı için bu güne oruç konmuştur (İramya: 41). Bu oruç Yom Kipur'dan 7 gün evvel tutulur.⁴⁷ Bu oruç sabahleyin şafağın sökmesiyle başlayıp güneşin batmasıyla sona erer ve bu sürede dünyevî işlerde çalışmaya izin verilir.⁴⁸

4-Tevet 10 Orucu (Ocak): Bu oruç, 10. dinî ayın orucudur ki Kudüs'ün kuşatılmasının başlangıcı içindir.⁴⁹

c. Diğer Oruçlar

1.Ester Orucu: Bu oruç, normal senelerde Adar (Mart) 13'te, sene-i kebise (artık yıl) de ise 14 Mart'ta tutulur.⁵⁰ Bazı Musevîler tarafından, Adar ayının 14'ünden sonra gelen birinci ve ikinci pazartesi ile perşembe günlerinde üç gün oruç tutulur.⁵¹

2.İlk Doğan Erkek Kişinin Orucu: Mısır'da Hz. Musa'nın doğacağını öğrenen Firavun, doğacak ilk erkek çocuklar için verdiği idam hükmünün cereyan ettiği sırada, Hz. Musa hayret verici bir mucize olarak kurtulmuştu. İşte bundan dolayı tutulan bu şükran orucuna "ilk doğan kişinin orucu" denmektedir. Fısıh bayramından bir gün önceki yani arefe günü, ailede en büyük erkek çocuğun oruç tutması böylece bir gelenek halini almıştır.

3.Küçük Yevm-i Kipur Orucu: Fısıh bayramından sonraki oruca "Küçük Yevm-i Kipur Orucu" denir. Bu oruç, Hamursuz bayramını takip eden pazartesi, perşembe ve Çadır bayramını takip eden pazartesi günleri birçok Müsevî cemaatine tutulur.⁵²

4.Sükût Orucu: Bu oruç, Yahudilerden aşırı dindarların sabahtan akşama kadar konuşmaktan sakınmaları şeklindedir.

5.İzdivaç Gününde Damadın Tuttuğu Oruç

6.Baba ve Annenin Ölümünün Senesinde Tutulan Oruç

7.Yeni Hilalden Önce Tutulan Oruç: Bu orucu bazıları tutar.

⁴⁰ Mişna,8/1;Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, İstanbul 1946, s. 125; Örs, Hayrullah, *Mûsâ ve Yahudilik*, İstanbul 1966, s.417; Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 177-178.

⁴¹ Tümer, Günay-Küçük Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yay., Ankara 2002, s. 259.

⁴² Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 125-126.

⁴³ Zekarya, 8/19; Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 178.

⁴⁴ Zekarya,7/5; 8/19.

⁴⁵ Taplamacıoğlu, Mehmet, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, s. 179.

⁴⁶ Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 125-126.

⁴⁷ Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 126; Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 178.

⁴⁸ II. Krallar, 25/25.

⁴⁹ Hezekiel, 24/1 ve devamı; Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 179.

⁵⁰ Ester, 4/16; 9/18,19,31.

⁵¹ Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 125.

⁵² Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 126

8.Büyük Âyin Yapılarak Tutulan Oruçlar: Bir tehlike veya fena muamele yahut bağışlanma dolayısıyla sinagoglar tarafından konmuştur ki pazartesi ve perşembe günleri tutulur. Bu orucu hahamlar tasvip etmezler.

Yahudilikte Sebt (Cumartesi) günü çok önemlidir. Bu güne ancak Kipur günü orucu rastlarsa tutulur diğerleri ertesi güne bırakılır. Gerek hususi gerek umumi olarak konulup kabul edilen oruçlara; nisan ayında, bayram günlerinde, yeni ay gününde ve küçük bayram günlerinde izin verilmez.⁵³

Yahudiler'in ikamet ettikleri çeşitli ülkelere göre değişen mahallî oruçları da vardır. Bu oruçlar, Yahudiler'in o ülkelerde çektikleri ıstırapları sembolize temektedir. Bunlardan başka, halka ağır gelen kanun ve emirleri protesto etmek veya ülkede yağmur yağmayıp kıtlık baş gösterdiğinde yalvarmak gayesiyle Hahamlar tarafından konulan ve tutulması emredilen oruçlar da vardır.⁵⁴

Yahudilerin 1967 yılında Kudüs'e hâkim olmalarıyla 3 Tişri, 10 Tevet ve 17 Temmuz oruçlarının kaldırılma eğiliminin arttığı görülür. Reformcu Yahudiler ise sadece zorunlu oruç olan Yom Kipur'u kabul eder.⁵⁵

d. Oruç Vakitleri

Yahudilerde normal olan oruçlar, şafağın sökmesinden iki yıldızın doğmasına kadar devam eder. Kefaret günü orucu ile Âb (Ağustos) 9'a rastlayan oruçlar, bir akşamdan öteki akşama kadar yaklaşık olarak 25 saat sürer.⁵⁶ Özel durumlarda şabat ve bayramlarda oruç tutulduğu olmuş, fakat bu günlerde oruç tutmak genellikle yasaklanmıştır. Bazı otoriteler şabat, bayramlar ve Roş Hodeş arefesinde oruç tutmayı yasaklar. Çünkü Yahudi tarihinde sevinçli olayları bozmamak usuldendir.⁵⁷

e. Oruç Yaşı

Yahudilikte çocuklar oruç tutmazlar. Ancak, eğitim çağına gelmeden bir veya iki yıl önce günün bir bölümünde oruç tutarak tecrübe kazanabilirler.⁵⁸ Zorunlu olan oruç; bir erkek çocuğu için on iki yaşını geçtikten sonra başlar, artık o çocuk "Bar Misva" yani "Şeriatın oğlu" sayılır. Bu yaşa gelen çocuk, Yahudi şeriatına uymaya mecburdur.⁵⁹ Genellikle 13 yaşındaki bir çocuğa dinî usul ve şartlar öğretilir.⁶⁰ Artık anası babası ondan sorumlu değildir. Yom Kipur'dan önceki akşam oruca başlar.⁶¹

6-HİRİSTİYANLIKTA ORUÇ

Kur'an-ı Kerim'de orucun müminlere olduğu gibi önceki ümmetlere de farz kılındığı açıkça beyan edilmektedir.⁶² Müfessirlerimiz bu ayetin tefsiri sadedinde Yahudi ve Hıristiyanları özellikle zikretmektedirler. Elmalılı M. Hamdi Yazır ilgili ayetin tefsirinde Hıristiyanların da Ramazan'da oruç tuttıklarını, bu orucun çok şiddetli bir sıcağa tesadüf etmesiyle oruç tutmakta zorlandıklarını, bunun üzerine yaz ile kış arasında mutedil, sabit bir mevsimin tayini için toplanarak âlimlerin reyî ile bahara tahsis ettiklerini (Mart ayına aldıklarını) ifade eder. Hıristiyanlar bu değişikliğe kefarete olarak da on gün eklemişler, böylece oruç kırk güne ulaşmıştır. Sonra hükümdarları hastalanmış veya öldürücü bir salgına tutulmuş, bunun için on gün daha ekleyerek elli güne ulaşmıştır. Daha sonraları (bu kendilerine zor geldiğinden) orucun mahiyetinde değişiklikler yapmışlar ki buna perhiz demişler ve bu elli günlük orucu bu günlerde et ve yağlı yemekler yemeyerek perhize çevirmişlerdir.⁶³

Yahudi ve Hıristiyanlara farz olan oruç büyük olasılıkla Ramazan ayındadır. Çünkü İslâm öncesi Cahiliye döneminde de Araplar arasında Ramazan ayına özel bir saygı ve hürmet gösteriliyordu.⁶⁴

Hıristiyanlık'ta oruç ve perhiz aynı şeyler olarak görülür. Maksat vücuda belirli zamanlarda eziyet etmek, nefsanî arzuları kırmak, işlenmiş olan bazı günahların cezasını çekmeye bu dünyada çalışmaktır.⁶⁵ Oruç, kişinin, ruhsal olanı aramak için yiyecek ve içecek şeylerden belirli bir süre uzak durması olarak tanımlanır.⁶⁶

a. Kitab-ı Mukaddes'te (İncillerde) Oruç

Yahudi oruç geleneğine uygun olarak Yeni Ahit'te Hz. İsa ve havarilerinin oruç tuttıklarından söz edilir. Hıristiyanlık'ta oruç, tarihî gelişimi içinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bir İsrail peygamberi olup risaletine kadar kendisinden önceki Hz. Musa'nın şeriatı üzerine hareket eden Hz. İsa, Hz. Musa'nın tuttuğu

⁵³ Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 126.

⁵⁴ Küçük, Abdurrahman-Tümer, Günay-Küçük, M. Alparlan, *Dinler Tarihi*, Ankara 2009, s. 611; Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 179.

⁵⁵ Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 180.

⁵⁶ En-Nedvî, Ebu'l-Hasen Ali Hasenî, *Dört Rükün*, s. 203.

⁵⁷ Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 177.

⁵⁸ Özen, Âdem, *Yahudilikte İbadet*, s. 176.

⁵⁹ Örs, Hayrullah, *Mûsâ ve Yahudilik*, İstanbul 1966, s.373.

⁶⁰ Challege, Felicien, *Dinler Tarihi*, 148.

⁶¹ Örs, Hayrullah, *Mûsâ ve Yahudilik*, s. 417.

⁶² Bakara, 2/187.

⁶³ Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 519.

⁶⁴ Unat, Faik Reşit, "Oruç", İslâm Ansiklopedisi, IX, 409.

⁶⁵ Descuffi, Gluseppe, *Hıristiyan Dini*, İzmir 1963, s. 179.

⁶⁶ Erbaş, Ali, *Hıristiyanlıkta İbadet, Ayışığı Yayınları*, İstanbul 2003, s. 53.

40 günlük orucu ve Yahudilikte farz olan "Kefaret Orucu"nu da aynı şekilde tutmuştur.⁶⁷ Bunu Yahudi asıllı Hıristiyanlar da tutmaya devam etmişlerdir. Hz. İsa oruç hakkında ayrıca hükümler koymamıştır.⁶⁸Fakat O, Hz. Musa şeriatının farz ve müstehap oruçlarını değil, yalnız bid'at ve keder orucunu men etmiştir.⁶⁹ Matta İncil'inde şöyle denilmektedir:

*"O zaman İsa, İblis tarafından denenmek üzere ruh tarafından çöle sevk edildi ve 40 gün 40 gece oruç tuttuktan sonra acıktı."*⁷⁰

Hz. İsa havarilerine samimi (ihlasla) ve her türlü gösterişten uzak bir şekilde oruç tutmalarını nasihat etmiştir:

*"Oruç tuttuğunuz zaman, riyakârlar gibi mahzun çehreli olmayınız. Çünkü onlar, oruç tuttuklarını insanlara göstermek için yüzlerini asarlar. Doğrusu size derim ki, onlar karşılıklarını aldılar. Fakat sen oruç tuttuğun zaman, başına yağ sür ve yüzünü yıka. Ta ki (oruç tuttuğunu) insanlara değil, ancak gizlide olan Peder'ine göstermelisin ve gizlide gören Peder'in sana aşikâr olarak mükafat verecektir."*⁷¹

İncil'in bir başka bölümünde orucun, kötülükleri yenmede ve cinleri kovmada önemli bir yeri olduğu belirtilir.⁷²

b. Tarihte Hıristiyan Orucu

Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde bilhassa her çarşamba ve cuma günleri oruç tutulmuş, yılın belirli dönemlerinde genelde et ve süt ürünlerine karşı perhiz uygulanmıştır. Çarşamba ve cuma günleri oruç tutmanın sebebi, Hz. İsa'nın ölümü öncesinde ve ölümü esnasında çektiği acıların hatırlanması ve bunların içselleştirilmesidir.

Miladi I. asrın sonunda oruç için bazı kurallar konmaya başlandı. Bu devirdeki oruçlar bir gün, iki gün veya 40 gün şeklinde olmuştu. Bu devirde vaftiz olmak isteyenlerle vaftiz yapan kişiler bir veya birkaç gün oruç tutarlardı.

II. asırla V. asır arasında oruçlar bir düzene kondu. IV. asırda önem kazanan "Büyük Bayram Paskalya" öncesi iki gün oruca tahsis edildi. Bu günlerde oruç tutamayan hastalar, cumartesi günü tutarlar.⁷³ Bu oruç, Hz. İsa'nın tekrar diriltilip göğe yükseldiğine inanılan yılın gün dönümüdür. Katoliklerin Paskalya'ya kadar 46 gün süren büyük perhizlerinde belli bir süre içinde birçok yiyecek ve içecek kutsal sayılmaz ve bu yüzden onlar yenilip içilmez.⁷⁴

c. Hıristiyan Orucunun Bugünü

Günümüz Hıristiyan dünyasında başlıca iki çeşit oruç vardır:

1- Okaristik (Şükran) Orucu: Her hafta pazar günü icra edilen Evharistiya töreninden⁷⁵ (ekmek-şarap ayini) önce alkollü içki içmemek şeklinde eda edilir. Katolikler ve Ortodokslara göre şükran orucu cumartesi akşamından veya akşam yemeğinden hemen sonra başladığı halde özellikle farklı Protestan mezheplerinde Evharistiya'dan üç saat önce başlar ve hepsine göre törenin başlamasıyla sona erer.

2-Eklesiyastik (Kiliseye Mensubiyet) Oruçları: Anglikan kilisesi dışındaki bütün Hıristiyan mezheplerince benimsenen fakat farklı biçimlerde uygulanan bu oruçların en önemlisi ve uzun süreli Hz. İsa'nın çölde kırk gün boyunca tuttuğu orucun hatırasını yaşatmak üzere IV. yüzyılda başlatılan ve Paskalyadan önceki kırk güne denk gelen oruçtur.⁷⁶ Eklesiyastik oruç, günümüzde oldukça hafifletilmiş ve azaltılmıştır. Gündüz tek bir yemek almak, sabah ve akşamda hafif yiyeceklerle yetinmek şeklinde tutulur.⁷⁷

Tarihsel süreçte oruçla ilgili olarak Hıristiyan mezhepleri arasında yerel kültürün de etkisiyle çeşitli farklılıklar olmuştur. Örneğin Ortodoks Hıristiyanlar, oruçta eski geleneğe bağlıdır. Onlarda orucun daha sert ve uzun dönemleri vardır. Bazı gruplar hariç Protestanlar 'da oruç reddedilmektedir.⁷⁸ Şimdi daha ayrıntılı bir şekilde Hıristiyan mezheplerinde oruç üzerinde durmak istiyoruz.

c.a.Anglikan Mezhebinde Oruçlar

1-Lent Orucu: Bu oruç Paskalya'ya hazırlık olarak yorumlanır. Dua ve tövbelerle ifa edilen bu oruç/perhiz sayesinde manevi kirlerden temizlenmiş olarak kişinin Paskalya'ya erişeceğine inanılır. Bu oruç, 40 gün süreyle herkesin tutması gereken bir oruçtur.

2- Papazların kendilerine mahsus tuttıkları oruç.

3-Her cuma günü balık hariç, et yememek ve hafif yemekler yemek suretiyle tutulan oruç.

⁶⁷ Küçük, Abdurrahman-Tümer, Günay-Küçük, M. Alparlan, *Dinler Tarihi*, Ankara 2009, s. 612.

⁶⁸ En-Nedvi, Ebu'l-Hasen Ali Hasenî, *Dört Rükün*, s. 203

⁶⁹ En-Nedvi, Seyyid Süleyman, *Peygamberimizin Tebliğatı ve Talimatı*, çev: Ali Genceli, İst. 1967, IV, 1264.

⁷⁰ Matta, 4/1-3.

⁷¹ Matta, 6/16-19.

⁷² Matta, 17/19-20.

⁷³ En-Nedvi, Ebu'l-Hasen Ali Hasenî, *Dört Rükün*, s. 205.

⁷⁴ Hançerlioğlu, Orhan, *İnaç Sözlüğü*, s. 502.

⁷⁵ Şükran orucunda, şaraba batırılmış ekmek, Hz. İsa'nın etiyile kanına benzetilerek takdis edilir, kilisede yenir.

⁷⁶ Yitik, Ali İhsan, "Oruç", DİA, s. 415; Hayat Ansiklopedisi, V, 2527.

⁷⁷ Küçük, Abdurrahman-Tümer, Günay-Küçük, M. Alparlan, *Dinler Tarihi*, s. 613.

⁷⁸ Küçük, Abdurrahman-Tümer, Günay-Küçük, M. Alparlan, *Dinler Tarihi*, s. 613.

4-Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği gün tutulan oruç. "İyi Cuma" akşamları denen Hz. İsa'nın etinin ve kanının yenilip içildiği bu günde, gece yarısı üç saat bir şey yiyip içmezler.

c.b.Katolik Mezhebindeki Oruçlar

1-Kırk Gün Orucu: Bu oruç, devamlı tutulmamakla beraber pazar günleri de özellikle tutulmaz. Tutulmayan günler sonradan ilave edilir. Bu oruçlar, paskalyadan önce tutulur.

2-Çarşamba ve cuma günleri tutulan oruç⁷⁹

3-Mevsim Orucu: İlkbahar, yaz, sonbahar, kış mevsimlerinde her mevsimin orucu çarşamba, cuma, cumartesi olarak üç gün olup dört mevsimde 12 gündür. Bu oruçlar perhiz şeklinde olup hayvani gıdalar yasaktır.

Kırk günlük oruç, reformlar sonucunda dört güne indirilmiştir. Bunlar da şunlardır.

1- Paskalyadan 45 gün evvel çarşamba günü tutulan oruç

2-Noel'den (25 Aralık'tan) iki gün önce tutulan oruç

3-Paskalyadan iki gün evvel, cuma günü tutulan oruç

4-Aralıkta tutulan oruç

Oruç esnasında yemekten başka her şey yapılabilir. İçki, sigara vs. içilebilir. Hastalandığı zaman iğne ve benzeri tedaviler yapılabilir. Katolikler 'de et hariç, yemek yenilebilir. Hastalar 65 yaşından yukarı ihtiyarlar ve özürlüler oruç tutmazlar ve daha sonra kaza da etmezler.⁸⁰

c.c.Süryaniler'de Oruç

Hristiyanlığın derin izlerini taşıyan ve adeta bir Hristiyan mezhebi durumuna gelmiş olan Süryaniler 'de orucun iki türünden söz edilebilir:

1-Susuzluk Orucu: Niyet edildiği zaman sabahtan akşama kadar susuz kalmak suretiyle tutulur.

2-Perhiz Orucu: Hayvani gıdaların yenmesini yasaklayan fakat nebati gıdaların yenmesinde sakınca olmayan oruçtur.

Süryani kilisesinde oruç günleri şöyle sıralanır:

1-Büyük Oruç: Bu oruç Paskalya öncesi tutulan 40 günlük oruç olup Hz. İsa'nın "Elem Haftası" da eklenerek süre kırk sekiz gün olur. Bu oruç anında hiçbir şey yenmez, sadece nebati gıdalarla yetinilir. Bu oruç şubat, mart, nisan ve mayıs aylarının muhtelif günlerine rastlar. Sonunda yapılan bayram, Yahudiler'in Paskalya Bayramı'ndan üç gün sonra yapılır ve pazar gününe rastlar.⁸¹

2-Ninova Orucu: Bu oruç üç gün olup "Büyük Oruç"tan on beş gün önce başlar ve şubat ayının muhtelif günlerine rastlar.⁸²

3-Elçiler Orucu (Haziran perhizi):Üç gündür ve havarilerin orucu olarak kabul edilir.⁸³

4-Meryem Ana Orucu: Bu oruç "Perhiz Orucu" olup 10-15 Ağustos arasındadır.⁸⁴

5-Miladi Noel'den önce on günlük perhiz orucu: Bu oruç 15 Aralık'tan 25 Aralık'a kadar tutulur, peşinden Noel yapılır.⁸⁵

d- Oruç Günleri

Hristiyanlık'ta oruç çarşamba, cuma, cumartesi günleridir. Çünkü Hristiyanlara göre çarşamba günü Hz. İsa'nın ele verildiği, cuma öldürüldüğü, cumartesi de gömüldüğü gündür.⁸⁶ Bazı Hristiyanlara göre, Büyük Aziz Matta 'ya uyararak çarşamba, perşembe ve cuma günleri Tanrısal kurbandan sonra oruç vakti olarak kabul edilmiştir.⁸⁷

e- Oruç Tutma Yaşı ve Şartı

Hristiyan mezheplerinde oruç tutmaya başlama yaşı farklılık arz etmektedir. Katoliklere göre yirmi yaşını dolduranlar oruç tutmakla mükelleftir. Altmış yaşından sonra bu yükümlülük kalkar. Hastalık, bedeni ve ruhi kuvvetsizlik, fakirlik, askerlik, ağır ve yorucu işçilik vs. özrü bulunanlar oruçtan muaftır.⁸⁸ Ortodoks ve Süryani kiliselerinde oruca başlama yaşı on dört on beştir.⁸⁹

f- Oruç Bozma

⁷⁹ Bu oruç Luka İncil'inde şöyle geçmektedir: "Haftada iki kere oruç tutarım, bütün ondalığımı veririm (şu vergi müstelzimi gibi, hastalık edici günah işleyici değişim) der." Luka, 18/12.

⁸⁰ Feyizli, Hasan Tahsin, *İslâm'da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç-Kurban*, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 34-35.

⁸¹ Günel, Aziz, *Türk Süryaniler Tarihi*, Diyarbakır 1970, s.314; Özbay Kemal, *Süryâniler, Kadim Süryaniler ve Türkiyedeki Durumları*, İstanbul 1975, s. 20.

⁸² Günel, Aziz, *Türk Süryaniler Tarihi*, s. 314

⁸³ Tümer, Günay, *Günümüzde Doğu Hristiyanlığı, (Asrımızda Hristiyan Müslüman Münasebetleri, Tartışmalı İlimi Toplantı)*, İstanbul 1988, s. 128

⁸⁴ Günel, Aziz, *Türk Süryaniler Tarihi*, s. 313.

⁸⁵ Özbay Kemal, *Süryâniler, Kadim Süryaniler ve Türkiyedeki Durumları*, İstanbul 1975, s. 20.

⁸⁶ Descuffi, Gluseppe, *Hristiyan Dini*, İzmir 1963, s. 143-144.

⁸⁷ Descuffi, Joseph, *Dua Kitabı*, İzmir 1960, s. 26; Erbaş, Ali, *Hristiyanlıkta İbadet*, s. 60.

⁸⁸ Descuffi, Gluseppe, *Hristiyan Dini*, İzmir 1963, s. 143.

⁸⁹ Yitik, Ali İhsan, "Oruç", DİA, XXXIII, 415.

Kiliselerde görevli papazlar kendilerine bağlı olanlara gerektiğinde oruç bozdurabilir. Herhangi bir Hıristiyan da acil durumda kendi vicdanının doğru bulduğu sebeplerle orucunu bozabilir.⁹⁰

Orucun vakti, tutma şekli ve riayet edilecek hususlar bakımından Hıristiyan mezhepleri arasında bazı farklılıklar vardır. Yahudilikte olduğu gibi Hıristiyanlarda da zamanı hükümleri, şekilleri vb. hususlarda ülkelere göre değişen uygulamalar görülmektedir.⁹¹

7-CAHİLİYE DEVRİ ARAPLARINDA ORUÇ

Cahiliye devrindeki Arapların Aşûre günü oruç tuttıklarını Hz. Aişe'den gelen bir rivayetten öğrenmekteyiz. Hz. Aişe'den şöyle rivayet edilmektedir: "Aşûre günü, cahiliye devrinde Kureys'in oruç tuttuğu bir gün idi. Rasulullah (sav) da onlara uyararak oruç tutardı."⁹² Bu ifadeden Muharrem ayının onuncu günü oruç tutmanın Kureysliler'in adetlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Recep ayında da oruç tutarlar ve bu ayda putların ziyaretine gidip "Atire Kurbanı" keserlerdi. Aşure orucu kendilerine İsmail (as)'den kalmış veya Yahudiler'den intikal etmiş olabilir. Bu sebepler yanında işledikleri bir günahın kefareti veya kurtuldukları bir kıtlığın şükürü olmak üzere Aşûre orucuna başladıkları da rivayet edilir.⁹³

Cahiliye devrinde görülen bir oruç çeşidi de "sukut orucu" dur. Cahiliye Arapleri bir gün boyunca hiç konuşmazlar ve bunu bir ibadet sayarlardı. Hz. Peygamber. " Bir gün bir geceye kadar sükût etmek yoktur" diyerek bu âdeti yasaklamıştır.⁹⁴ Buhari'nin kaydettiğine göre Hz. Ebubekir de Zeynep adlı bir kadının sükût orucu tuttuğunu görmüş ve "Bu iş cahiliye fiillerindedir" diyerek kendisini uyarmıştır.⁹⁵

8-İSLÂMDA ORUÇ

Oruç kelimesi, lügatte "bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak" anlamına gelen Arapça **savm** Farsça karşılığı olan **ruze** kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Savm ve sıyam ile türevleri Kur'an-ı Kerim'de on üç yerde,⁹⁶ hadislerde ise çok sayıda geçmektedir.⁹⁷ Terim olarak oruç, tan yerinin ağarmasından güneşin batmasına kadar şer'an belirlenmiş ibadeti yerine getirmek niyetiyle yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmayı ifade eder. "Şafağın beyaz ipliği siyah iplikten ayırt edilinceye kadar yeyin, için; sonra gece oluncaya dek orucu tamamlayın."⁹⁸ Bu ayet, orucun vaktinin güneş doğarken başladığını, batarken bittiğini ortaya koyar.⁹⁹

İslâm, bütün olarak inanç, ibadet ve ahlak esaslarıyla kâmil manada bir Müslüman kişilik oluşturmayı hedefler. Bunun için bazı ibadet ve davranışlar özellikle beraber zikredilir ki, bunlar arasında oruçta bulunmaktadır: "Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, itaate devam eden erkekler ve itaate devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar; sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, Allah'a saygılı erkekler ve Allah'a saygılı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkekler ve namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve Allah'ı çok zikreden kadınlar; işte Allah bunlar için başış ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır. ¹⁰⁰ Ayette zikredilen bu nitelikler, Müslüman kişiliğinin oluşmasında biri diğerine yardımcı olur.¹⁰¹

Bazı müfessirler, bu ayette geçen mü'minin oruçlu olma niteliğini sadece yeme-içmeden uzak kalma şeklinde anlamamışlardır. Onlara göre oruç tutmak, bir şeyden kaçınmayı, kendini ona kaptırmamayı ifade eder. Bu anlamda oruçlu, değer yargılarına aykırı davranmaktan, kötülüğe düşmekten kendini koruyabilen ve cinsel arzularına uymayıp Allah'a kulluğu bırakmayan kimsedir.¹⁰² Ayetteki sâim vasfı, ister şer'i isterse lügavî anlamda ele alınsın netice olarak kişinin kötülüklerden ve günahlardan uzak kalması ortak noktasında buluşmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de geçen "sâihûn"¹⁰³ ve "sâihât"¹⁰⁴ kelimeleri lügat yönünden seyahat eden erkekler ve seyahat eden kadınlar anlamına gelmekle beraber birçok sahâbî Hz. Peygamber'in "ümmetimin seyahati oruçtur" hadisine dayanarak bu kelimeleri "oruç tutanlar" şeklinde yorumlamıştır.¹⁰⁵ Dilci âlim Ezherî seyahat ile oruç arasındaki benzerliği şu şekilde açıklamıştır: Oruçlunun, yemeden kendisini alıkoyduğu gibi,

⁹⁰ Descuffi, Gluseppe, *Hıristiyan Dini*, İzmir 1963, s. 143

⁹¹ Erbaş, Ali, *Hıristiyanlıkta İbadet*, s. 60.

⁹² Buhari, Savm 69; Tirmizî, Savm 48.

⁹³ Olgun, Tahir, *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, s. 122-123.

⁹⁴ Ebu Davud, Vasaya, 26.

⁹⁵ Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 26.

⁹⁶ Abdalbaki, M. Fuad, *el-Mu'cem*, "savm" mad.

⁹⁷ Wensinck, *el-Mu'cem*, "savm" mad.

⁹⁸ Bakara, 2/187.

⁹⁹ Ebu'l-Hasen Ali İbn Muhammed İbn Habib el-Maverdi, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut tsz, I, 476; Ebû Muhammed Abdulhak İbn Gâlib İbn Atıyye el-Endelûsî, *el-Muharreru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kıtabi'l-Aziz*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut1993, I, 258.

¹⁰⁰ Ahzab, 33/35.

¹⁰¹ Kutup, Seyyid, *Fî Zilali'l-Kur'an*, Dârü's-Şurûk, Kahire 1997,V, 2862.

¹⁰² Fahreddin er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebir*, Daru İhyâi't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1997, XXV, 169; Maverdi, *en Nüket ve'l-Uyûn*, IV, 403. Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1997, s. 858.

¹⁰³ Tevbe, 9/ 112.

¹⁰⁴ Tahrir, 66/5.

¹⁰⁵ Ebu Cafer Muhammed İbn Cerir et-Taberi, *Camiu'l-Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, Müessesetü'r-Risale, yy. 2000, XIV, 502.

ibadet maksadı ile azıksız olarak yeryüzünde dolaşan kimse de kendisini yemekten alıkoymuştur.¹⁰⁶ Her ikisinde kişi birtakım zorluklara ve mahrumiyetlere katlanır; seyahatte kişi görmediği bilmediği yerleri ve durumları görüp gözlemleyebilir, oruç tutan mümin de ruhen yücelerek melekût âleminin birtakım özel hallerine muttali olabilir.¹⁰⁷ Seyahat bir bedeni riyazet olduğu gibi, oruç da ruhi riyazet ve seyahattir.¹⁰⁸

Orucun Kur'an'da zikredilen bir başka türü bir yönüyle bugünkü tabirle insanın "susma hakkını kullanarak hiç kimseyle hiçbir şey konuşmaması, gerekli ihtiyaçların karşılanması için meramını el kol hareketleri veya birtakım remizlerle ifade etmesidir. Hz. Zekeriya'nın talebi üzerine ona "verilen ayet" bu türdendir. "Senin ayetin üç gün insanlarla konuşmamandır."¹⁰⁹ Hz. İsa'yı babasız doğuran Meryem'e Cebrail'in önerdiği oruç da böyledir: "Artık ye, iç, gözün aydın olsun. Herhangi bir insana rastlarsan 'ben Rahman'a oruç adamıştım' de, bu yüzden bugün hiç kimseyle konuşmayacağım."¹¹⁰ Bu susmanın, Kur'an'da "savm" "oruç" diye ifade edilmesi, orucun sadece yeme-içmeyle sınırlı olmadığı mesajını da taşır. Allah adına, belli bir vakitte bir şey yememek oruç olduğu gibi; belli bir zaman ve yerde susmak da dolaylı olarak oruçtur. Hz. Meryem'in susma orucunda,¹¹¹ onun içerisinde bulunduğu durumu anlamayacak olan bir topluma boşuna konuşmaması, suskunluk orucu ile Rabbî'ne zikir ve şükretmesi hedeflenmiştir. Bu, yanlış bir iş yapmadığı halde halk tarafından yanlış değerlendirilen bir hareketten dolayı uygulanan bir susma orucudur. Bu oruç türü, savunulması veya ispat edilmesi mümkün olmayan bir olay karşısında takip edilecek en iyi yollardan biridir.

Kur'an'da yer alan Hz. Meryem'in bu uygulaması, günümüzde oruçlu iken yalan söylememek, söz taşımamak, gıybet etmemek şeklinde anlaşılabilir. Bu tür oruç, doğruluğuna inanılan fakat başkaları tarafından yanlış değerlendirilen bir eylem için Müslümana susma alışkanlığı kazandırmalıdır. Gerçek anlamda oruçta da kişinin boş ve anlamsız sözlerden uzak kalması gerektiği hep vurgulanmıştır. İslâm'ın arzuladığı oruç, ya hayır söyleyip yahut susmayı erdem olarak görenlerin, "Söz gümüşse sükut altındır." diyenlerin ibadetidir. Bu anlamıyla oruç, midenin ve cinsel organların oruçlu olmasının yanı sıra dilin de oruçlu olmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda Rasulullah'ın şu sözleri oldukça anlamlıdır: "Kim yalan söylemeyi ve onunla iş yapmayı terk etmezse Allah Teâla'nın onun yeme ve içmeyi terk etmesine ihtiyacı yoktur."¹¹² Bir başka hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Oruç bir kalkandır; sizden biriniz oruçlu olduğu gün, çirkin söz ve harekette bulunmasın. Kimseyle çekişmesin veya bayağı işler yapmasın. Şayet kendisine birisi söver veya çatarsa, 'Ben oruçluyum! Ben oruçluyum!' desin."¹¹³

A. Çok Boyutlu Bir Fenomen Olarak İslâm'da Oruç

İslâm'daki bütün ibadetler görünen yönlerinin dışında insanlar için çok daha derin anlamlar taşır. Ancak, bu derunî yönlerin çok iyi kavranması ve idrak edilmesi gerekir. Bunun için ibadetlerde temel amaç kulluğun ifası olmakla beraber, onların maksat ve hikmet boyutu üzerinde de durmak gerekir. Allah'ın emir ve yasakları elbette ki kulların iyiliği içindir. İslâm bilginleri, bütün hükümlerin insanların yararlarını gerçekleştirme amacına yönelik olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Allah'ın yapılmasını istediği şeylerde kullar için çok büyük faydalar, yasakladığı şeylerde ise büyük zararlar bulunduğu kaçınılmaz bir gerçektir. İslâmî öğretinin kendilerine yüklediği misyon gereği İslâm âlimleri çeşitli ibadetlerin yarar ve hikmetleri konusunda öteden beri kafa yormuş, bunların kişisel pratik yararlarından çok insan nefsinin arındırılması ve yükseltilmesi yolunda fonksiyonel hale getirilmesine çalışmışlardır. Bu bağlamda kulların yapmakla yükümlü tutulduğu ibadetlerin sağladığı bazı faydalar ya da hikmetler tespit edilebildiği gibi bu faydaların veya gerçekleştirilmek istenen amaçların tamamının tespit edilemediği de bir hakikattir. Oruç ve diğer ibadetler "salt fayda ve hikmet" ekseninde ele alınarak aşkın (ilahi-müteal) hiçbir boyutu yokmuş gibi değerlendirilirse zaman içinde kendi müntesiplerinin bilincinde tamamen maddi ve dünyevî bir kimliğe bürünebilir. Dolayısıyla ibadetlerin bireye ve topluma sağladıkları faydalar üzerinde dururken onların birer "kulluk göstergesi" olması gerektiğini her zaman göz önünde bulundurmak gerekir. Bu bölümde biz İslâm'daki oruç ibadetini, ferde ve topluma bakan yönleriyle ele alarak bazı değerlendirmelerde bulunacağız.

1- Oruç -Takva İlişkisi

Oruç tutmak, müminlere Allah tarafından farz kılınmıştır. İnanç eylem ilişkisinin en somut örneği oruç ibadetinde görülmektedir. Bir kimse sadece Allah istediği için açlığa, susuzluğa katlanıyor ve cinsel arzularından uzak durabiliyorsa, bu onun iman gücüyle alakalıdır. Köklü bir inanç olmaksızın insanın böyle mahrumiyetlere katlanması oldukça zordur ve hatta imkânsızdır.

¹⁰⁶ Ebû Mansûr Muhammed İbn Ahmed Ezherî, *Tehzibu'l-Lüga*, (tah: Muhammed İvaz Mu'rib), Daru İhyai't-Turasî'l-Arabî, Beyrut 2001, V;113.

¹⁰⁷ Razi, *et-Tefsîru'l-Kebir*, XVI, 154; Karaman, Hayreddin, *Kur'an Yolu*, II, 88.

¹⁰⁸ Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 411.

¹⁰⁹ Meryem, 19/10

¹¹⁰ Meryem, 19/26

¹¹¹ Susma orucu dinimizde yasaklanmıştır. Bkz. Kâsânî, *Bedayi'* c. II, s.79.

¹¹² Buhârî, Savm, 7.

¹¹³ Buhari, Savm, 9; Tirmizi, Sıyam,8.

Oruç ibadetinin temel hedefi insanları takvaya eriştirmektir. Bu bizzat Kur'ân-ı Kerim'de "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız ve takvaya erişmeniz için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı ."114 şeklinde ifade edilmektedir. Oruç, Allah'ın emirlerine uymak ve ona yaklaşmak için insan tabiatının en çok arzuladığı ve ihtiyaç duyduğu temel ihtiyaçlardan uzak durmayı gerektirir. Bu durum takva ve itaatin en önemli göstergesidir. Oruç, ilahî değerlerin dışına çıkmama konusunda Müslümanın şiarıdır. Bütün bunlar takvanın ortaya çıkmasına zemin hazırlar.¹¹⁵

Oruç insanlarda kulluk bilinci oluşturmada önemli görevler icra eder. Dışarıdan hiçbir baskı olmaksızın oruçlu kimsenin yegâne denetleyicisi imandır.¹¹⁶ Oruç dışındaki ibadetler az çok diğer insanlar tarafından görülür. Oysa oruç tutanın durumunu, sadece kendisi ve yüce Allah bilir. Oruç sayesinde insan kendini takvaya alıştıırır ve böylece ruhsal yönden arınır, iradesi güçlenir, arzu ve ihtirasları frenlenmiş olur.¹¹⁷

Oruç, insanı sorumluluğun bilincinde kılar. İnsan, varoluşun amacını sormak, aramak ve bilmekle kendine karşı sorumluluğunu yerine getirmiş olur. Sorumluluk şuurunu kavrayan insan, diğer canlılara, eşyaya, tabiata, evrene ve nihayet yüce yaratıcısına karşı olan sorumluluklarını hisseder ve bunun gereklerini yerine getirir. Allah'a karşı sorumluluğun bilincine varmak, bir anlamda takvaya erişmektir. Çünkü "Allah katında en değerliniz en takva sahibi olanınızdır."¹¹⁸ buyurulmuştur. Bu nedenle Hz. Peygamber bir duasında "Allah'ım! Nefsime takvasını ver diyerek Rabbine yalvarmıştır."¹¹⁹ Neticede oruç ibadeti bu bilinçle tutulursa, insanın Allah katında en değerli varlık olmasını sağlar.

Diğer taraftan samimiyetten uzak, kişinin sosyal ve bireysel hayatında gerekli dönüşümü sağlamadan tutulan oruçların hiçbir fayda vermeyeceğini Rasulullah şöyle ifade etmiştir: "Nice oruçlu vardır ki, onun oruçtan nasibi aç ve susuz kalmaktan ibarettir. Gecelerini ibadetle geçiren nice kişi vardır ki onun bundan nasibi sadece uykusuz kalmaktır."¹²⁰

2- Eğitim Aracı Olarak Oruç

İslâm'da farz olan oruç, zamanı ve sayısı Allah tarafından belirlenmiş bir ibadettir. Oruç her yılın Ramazan ayında ve bu ayın bütün günleri sayısınca tutulur, mazereti sebebiyle bu ayda oruç tutamayanlar, daha sonraki günlerde tutamadıkları orucun sayısı kadar oruç tutarlar. "...sayılı günler olarak. Sizden kim hasta veya seferde olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar."¹²¹ Burada "sayılı günler" ile Ramazan ayı kastedilmiştir. Bu günlerde artırma ve eksiltme yapılamaz.¹²²

Kur'an'da "belirli günler" ifadesine özellikle vurgu yapılmıştır. Kanaatimizce bununla yüce Allah, insanların bir eğitim sürecinden geçmesini istemektedir. Ancak hastalık ve yolculuk gibi nedenlerle Ramazan ayında oruçlarını tutamayan kimselerin, tutamadıkları orucun yerine, aynı gün adedince daha sonra oruç tutabilmeleri için ruhsatta vermiştir.¹²³ Neticede Allah, insanlardan bu eğitimi tamamlamalarını istemekte, zorluk istememektedir.¹²⁴

Eğitim faaliyetinde, zaman tahdidi ve yapılacak işin belirlenip bir programa bağlanması oldukça önemlidir. Bu yönüyle Ramazanda bir ay boyunca yeme içmeden uzak kalan mü'minin belirli bazı alışkanlıkları kazanacağı muhakkaktır. Kur'an'daki oruç tutulan günlerin sayısının tamamlanması¹²⁵ yönündeki ısrar, bir açıdan oruçla gerçekleştirilmek istenen eğitimi sağlayabilmek içindir. Oruç aracılığıyla alışkanlıkların değiştirilmesi, yeni alışkanlıkların kazanılması süreci yaklaşık bir aylık egzersizi gerektirmektedir.

İnsanı manevi bir eğitim sürecine taşıyan oruç, kulun kısa sürede kalbi ve ruhu üzerinde birikmiş günah tortusundan sıyrılmalarını sağlar. Bu, nefsinin kötülüklerden arındırmanın kurtuluşa erdiğinin bir ifadesidir. Nasıl ki sadaka ve zekât inananları günahlardan temizler, onları arındırıp, yüceltirse¹²⁶ bedeninin zekâtı olan oruç da¹²⁷ insanı nefsinin hâkimiyeti altında ezilmekten kurtarır.

¹¹⁴ Bakara, 2/183-184.

¹¹⁵ Razi, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, II,240; Ebu Abdullah Muhammed İbn Ahmed el-Kurtubî, *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1993, II,185; Abdullah İbn Ahmed en-Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku 't-Te'vil*, Daru'n-Nefâis, Beyrut 1996, I, 151.

¹¹⁶ Yusuf Kardavî, *İbadet*, çev: Hüsametdin Cemal, yy. 1986, s. 368.

¹¹⁷ Derveze, İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadis*, Dâru İhyâi Kütübî'l-Arabî, Kahire 1383, VI, 301.

¹¹⁸ Hucurât, 49/13.

¹¹⁹ Müslim, Zikr, 73.

¹²⁰ İbn Mace, Siyam, 21.

¹²¹ Bakara, 2/184.

¹²² Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed İbn Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzîl*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1995, I, 223.

¹²³ Vehbe ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1991, II, 133.

¹²⁴ Bakara, 2/185.

¹²⁵ Bakara, 2/185.

¹²⁶ Tevbe, 9/103.

¹²⁷ İbn Mâce, Siyam, 44.

Oruç tutan kişi, nefsinin zincirlerini kırarak Allah'ın ipine sarılmış olur. Nefis insanı bencilleştirip yalnızlığa iterken insan Allah'ın ipine sarılmakla sosyal bir varlık olduğunu iyiden iyiye hisseder.

Oruç, nefsin isteklerine iradî olarak uzak durma olması yönüyle bir irade eğitimi, açlık ve susuzluğun verdiği sıkıntıya dayanma yönüyle de sabır eğitimi dönüşmektedir.¹²⁸ Kişinin yaşam sürecinde başarılı bir periyoda sahip olabilmesi şüphesiz irade eğitiminden geçmektedir. İradesi zayıf insanlar hayatta başarılı olamadığı gibi uhrevî açıdan da sonları iyi değildir. Çünkü ibadetler hemen hemen bütünüyle iradesi güçlü insanların ifa edebileceği bir konum ve nitelik arz etmektedir. Bu noktada oruç; nefsin isteklerinin kontrol altına alınmasında, ruhun arındırılıp yüceltilmesinde etkili olmaktadır. Zira oruç köklü bir irade terbiyesi olup insanı kötü alışkanlıklardan temizleyen, çirkin davranışlardan uzaklaştıran, iyi huylar kazandıran bir ahlak eğitimi olarak görülmelidir.¹²⁹ Nitekim Hz. Peygamber "Oruç kalkandır."¹³⁰ sözleriyle orucun bu yönüne işaret etmiştir.

Yaratılışı gereği bir arada yaşamak durumunda olan insanın düzgün bir hayat sürdürebilmesi, diğer insanlarla uyum içinde olmasına bağlıdır. Toplumsal hayatta anlaşmazlıklara ve huzursuzluklara yol açan taşkınlıklar, büyük ölçüde insanın behimî yönünü tatmin eden maddi zevklere düşkünlükten kaynaklanır. Bu zevklerin başında yeme -içme ve cinsel ilişki gelir. İşte oruç, insanı maddi zevk ve şehvetler peşinde koşturana, daima kötülükleri emreden nefis-i emmâreyi teskin etmenin bir ilacı, aşırılıkları törpülemenin bir çaresidir.

3- Sosyal Yönüyle Oruç

İslâm'da orucun bireysel yönü yanında sosyal tarafı da bulunmaktadır. Oruç sayesinde varlıklı insanlar yoksulların halini tecrübe ederek onların içinde buldukları sıkıntıyı gözlerinde canlandırabilir. Muhtaç insanlara yardım edilmesi gerektiğini anlayabilir. Yapılan araştırmalar orucun sevgi, merhamet gibi duyguları ve başkalarına yardım etme eğilimini artırdığını, bireyin tutum ve davranışlarını yönlendirdiğini ortaya koymuştur.¹³¹

Kur'an'da oruç tutmaya güç yetiremeyen kimselerden fidye vermelerinin istenmesi orucun sosyal yönüne işaret eder. "*Oruca güç dayananların fidye vermesi, bir yoksulu doyurması lazımdır.*"¹³² Ramazan orucu farz kılınmadan önce de oruç tutuluyordu. Oruç tutmaya dayanabildiği halde tutmayan kimselere müsamaha gösteriliyordu. Fakat bu kimselerin oruç tutmadıkları her gün için bir yoksulu doyurmaları gerekiyordu. Daha sonra bu uygulama yürürlükten kaldırılmıştır.¹³³ Bu ayet iyileşme ümidi kalmamış yaşlılar ve hastalar gibi oruç tutmaya güç yetiremeyenlere fidye vermek suretiyle oruç tutmama izni verildiği şeklinde de anlaşılmıştır.¹³⁴

Buradan anlaşılmaktadır ki, orucun farzîyetinden önce yoksul kimselerin ihtiyaçlarının karşılanması oruç yerine geçebilmekteydi. Yine orucun farz kılınmasından sonra da mazereti sebebiyle artık oruç tutma gücü kalmayan kimselerin yoksullara yardım etmek suretiyle oruç tutmamalarına imkân sağlanmıştır. Bu durum, oruç ile yoksullara yardım etme arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya kaymaktadır. Dolayısıyla oruç, toplumda bireyler arasında empati kurulmasında, sevgi şefkat ve yardımlaşma duygularının ortaya çıkmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Bilinçli bir şekilde orucun tutulmasıyla toplumsal huzursuzlukların en asgariye ineceği muhakkaktır. Ramazan ayında oruç tutan toplumdaki suç oranlarının azalması bunun en önemli göstergesidir. Hz. Peygamber'in bu konudaki tavsiyeleri de fertlerdeki müspet davranışların artmasına sebep olmaktadır. "*Ramazan geldiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur.*"¹³⁵ Kendi şeytanını zincire vurabilen bireyler, kirli bir geçmişten arınarak adeta yeniden doğmuş gibidir. "*Her kim Ramazan orucunu inanarak ve sevabını Allah'tan umarak tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır.*"¹³⁶

Denilebilir ki insanoğlunu baştan çıkarmak için şeytan sürekli bir çaba içindedir. Oruç sayesinde insan aşkın/müteâl olan ile irtibata geçerek kendi elleriyle "şeytanları zincire vurmaya" teşebbüs eder. Elbette Ramazan'ın girmesiyle "şeytanlar" kendiliklerinden zincire vurulmaz onları ancak bireyler kendi iradeleriyle zincire vurabilir. "*Yalanı ve yalanla iş yapmayı bırakmayan kimse şunu bilsin ki, Allah'ın onun yemeden ve içmeden kesilmesine ihtiyacı yoktur.*"¹³⁷ "Oruç, Allah'a ait bir ibadettir." ama bedeni ve ruhi faydası

¹²⁸ Yusuf Kardavî, *İbadet*, s. 365.

¹²⁹ Uysal, Veysel, *Kentsel Hayatta Dindarlık ve Oruç İbadetinin*

Bireysel-Toplumsal Yansımaları, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.32, 2007/1, s. 20.

¹³⁰ Buharî, Savm, 2.

¹³¹ Uysal, Veysel, *Psiko-Sosyal Açıdan Oruç*, T.D.V. Yayınları, İstanbul 1994, s. 107.

¹³² Bakara, 2/184.

¹³³ Muhammed İbn Ali İbn Muhammed eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1995, I, 229.

¹³⁴ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1991, I, 301.

¹³⁵ Buhari, Savm, 5.

¹³⁶ Buhari, İman, 28; Müslim, Müsafirin, 175.

¹³⁷ Buhari, Savm, 8.

insanlara yöneliktir. Yalan, aldatma, haksızlık, haram yiyicilik, sömürü, baskı ve kutsala saygısızlık gibi cürüm ve münkerden kaçınıldığında şeytan bağlanır ve hareket edemez. Şüphesiz “şeytanı zincire vurmak” insan için en büyük başarıdır.

Oruç rıyanın en az karışacağı bir ibadet olduğu için sevabı en fazla olan ibadetlerden sayılmıştır. Peygamberimiz’den nakledildiğine göre orucun bu yönüne ilişkin olarak Allah: “Oruç benim içindir; onun karşılığını ben vereceğim.”¹³⁸ buyurmuştur. Bu bakımdan oruç tutmanın sevap olarak karşılığı oldukça yüksektir. Cennetin özel olarak oruç tutanların girmesi için ayrılmış bulunan “Reyyan” adlı kapısından girme hakkı¹³⁹ bu karşılığın mukaddimesi sayılmıştır.

İslâm’da oruç âdeta yeniden doğum ve felahıdır. Müslümanlar her sene orucu bu bilinç düzeyinde ele almayı başarabildikleri takdirde sadece kişisel günahlarından arınarak yeniden doğma fırsatını elde etmezler, ümmet olarak içinde yaşadıkları ve toplu günahın karşılığı olan zillet halinden de kurtulma gücünü ve azmini elde edebilirler.

4- Değer İnşası Yönüyle Oruç

Müslümanların kişilik oluşumunda en önemli kurucu unsur hiç şüphesiz Kur’an’dır. İslâm’ın kutsal kitabı Kur’an ile oruç arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü orucun tutulduğu ay ile Kur’an’ın indirilmeye başlandığı ayın aynı olduğu bizzat Kur’an’da bildirilmektedir. Ramazan ayının diğer aylardan farklı tutulduğu, Kur’an’ın indirilmesi için özel olarak seçildiği anlaşılmaktadır. Ramazan ayına giren mü’minlerden oruç tutmaları istenmektedir.¹⁴⁰ “(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur’an’ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır. Öyleyse içinizden kim bu aya ulaşırsa, onu oruçlu geçirsin.”¹⁴¹ Yüce Allah oruç tutmayla Kur’an’ın nüzülünü Ramazan ayında birleştirmiştir. Bu manevî iklimde insanlar telkine daha açık, eğitimeye daha yatkın olur.¹⁴²

İnsanların zamanla bilinç ve duyu düzeyi zayıflar. Burada, oruç gibi bazı ibadetler devreye girerek onu yeniler ve yaşamın rutinini değiştirir. Ramazan ayındaki oruç, mü’min kimse için ahlakî ve ruhî değer birikimini temin eder. Allah’a olan itaat ve ahidini yenileme fırsatı sağlar.

Vahiy öncesi ruhî hazırlık döneminde oruç ibadeti, Hz. Muhammed’den önceki peygamberlerde de mevcut bir adetti.¹⁴³ Hz. Musa, Tevrat kendisine verilmeden önce, bir ay oruç tutmuş, kendisini Allah ile iletişime hazırlamış, insanı Allah’a yakınlaştıran oruç ibadeti ile meşgul olmuştur. Bu otuz günü takip eden on gün içerisinde de Tevrat Hz. Musa’ya vahyedilmiştir.¹⁴⁴

Müslümanlar Ramazan ayında oruç tutarak ruhunu arındırır, vahyin öğretilerine yeniden kulak verir ve bunları yaşamak için hazır hale gelir. Peygamberin yaşadığı tecrübeyi sembolik olarak yaşamaya çalışır. Vahiy öğrenmek, unutulmaları hatırlamak ve yaşamak için yeni bir atılım ve girişim içinde olur.

Oruç yeme içmeye bir disiplin kazandırdığı gibi cinsel arzulara da bir sınırlama getirmiştir. Önceleri Müslümanlar arasında Ramazan ayı boyunca orucun tutulmadığı gece vaktinde bile cinsel ilişkinin doğru olmadığı yönünde bir kanaat vardı. Bu anlayışa göre bir kimse uyuyuncaya veya yatsı namazını kılincaya kadar cinsel ilişkide bulunabilirdi. Ama uyuduktan veya yatsı namazını kıldıktan sonra cinsel ilişkiden uzak durmalıydı. Bunun üzerine şu ayet indirilerek meşru cinsel ilişkiye getirilen bir sınırlama ve yasağın olmadığı bildirilmiştir.¹⁴⁵ “Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak, size helal kılındı. Onlar sizin elbisenizdir, siz de onların elbisesisiniz. Allah sizin kendinize yazık etmekte olduğunuzu kabul edip sizi affetti. Artık şimdi onlara yaklaşın ve Allah’ın sizin için yazıp takdir etmiş olduğunu arayın.”¹⁴⁶ Bu ayetten de anlaşılmaktadır ki Kur’an’da oruçlu kimse, cinsel davranışlar konusunda değer yargılarına uygun hareket etmeye davet edilmekte, sadece imsaktan iftara kadar cinsel ilişkinin yasak olduğu beyan edilmektedir.

B. İslâm’da Oruç Çeşitleri

Oruç ibadetini yapılmasının gerekliliği açısından şu şekilde kategorize etmek mümkündür.

Akil, baliğ olan her Müslüman erkek ve kadına Ramazan orucu farzdır. Nezir (adak) orucu ile bozulan bir nafîle orucun kazası vaciptir. Farz ve vacip olan oruçların dışında tutulan oruçlar nafîle olarak isimlendirilir. Şevval orucu,¹⁴⁷ Aşûre orucu,¹⁴⁸ her ay üç gün oruç(eyyam-ı bîd),¹⁴⁹ pazartesi ve perşembe

¹³⁸ Buhârî, Savm, 2, 9; Müslim, Sıyâm, 30

¹³⁹ Buhârî, Savm, 4

¹⁴⁰ Muhammed Cemâluddîn el-Kâsımî, *Tefsîru'l-Kâsımî*, Daru lhyâit-Turâsî'l-Arabî, Beyrut 1994, I, 462.

¹⁴¹ Bakara, 2/185.

¹⁴² Ayhan, Halis, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, D.İ.B. Yayınları, Ankara 1985, s. 174-175.

¹⁴³ A'raf, 7/12; Bakara, 2/51.

¹⁴⁴ Kâdi Nâsiruddîn el-Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl veEsrâru't-Te'vil*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1988; I/358; Ebû Muhammed Abdulhak İbn Gâlib İbn Atye el-Endelûsî, *elMuharreru'l-Vecz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Aziz*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut1993, II, 449.

¹⁴⁵ Razî, et-Tefsîru'l-Kebîr, II,260; Beyzavî, *Envâru't-Tenzîl*, I,106; Kâsımî, *Tefsîru'l-Kâsımî*, I, 465.

¹⁴⁶ Bakara, 2/187.

¹⁴⁷ Müslim, Sıyâm, 204.

¹⁴⁸ Müslim, Sıyâm, 116.

¹⁴⁹ Müslim, Sıyâm, 181-182.

orucu,¹⁵⁰ Zilhicce orucu,¹⁵¹ Haram aylarda oruç, Şaban ayında oruç, Dâvûd orucu...¹⁵² bunlardan bazıları olarak sayılabilir.

Dinimizde oruç tutmanın emredildiği, tavsiye edildiği günler olduğu gibi oruç tutmanın yasaklandığı veya hoş karşılanmadığı günler de vardır. Bazı günlerde oruç tutmanın hoş karşılanmayışının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Yasağın mahiyetine göre, bu günlerin bir kısmında oruç tutmak mekruh veya haram sayılmıştır. Bayram günleri oruç tutmak¹⁵³, yevmi şek orucu¹⁵⁴, visal orucu¹⁵⁵ dehrî orucu hoş karşılanmayan oruçlardandır.¹⁵⁶

DİĞER İNANÇ SİSTEMLERİNDE VE İSLÂM'DAKİ ORUCU KARŞILAŞTIRMA

Diğer inanç sistemleriyle İslâm'daki oruç ibadeti benzerlikler ve farklılıklar açısından kıyaslanabilir. Ama biz burada farklılıklar açısından bir karşılaştırma ve değerlendirme yapmak istiyoruz ki bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1- Bazı dinlerde kişinin toplumda bulunduğu sosyal tabakaya veya cinsiyetine göre oruç yükümlülüğü farklılık arz etmektedir. Mesela Brahmanizm'de avam ile din adamlarının orucu farklıdır. Hıristiyanlıktaki Anglikan mezhebinde sadece papazların; Süryanilerde de yine sadece havarilerin tuttuğu oruç vardır. Hinduizm mensupları arasında da zümreden zümreye oruç farklılık gösterir. Hinduizm'de bazı günlerde sadece kadınlar oruç tutarken, bazen de sadece din adamlarının tuttuğu oruçlar vardır.

İslâm'da ise mukîm, sıhhatli, akıllı ve belirli yaşta(buluğ çağında) olan her Müslüman, farz olan orucu tutmakla sorumludur. Hasta, yolcu, yaşlı ve misafirler için istisnalar ve kolaylıklar getirilmiştir.

2- Bazı dinlerde oruç tutulacak günlerin başlangıç ve sonuçları belirlenmediği için insanlar oruç günlerini seçebilmekte ve sayılarını tayin edebilmektedir.

İslâm'da ise farz olan Ramazan orucu belirli günlerde tutulur, başlangıç ve sonu Kitap ve Sünnet ile belirtilmiştir.

3- İslâm dışındaki dinlerin çoğunda oruç güneş aylarıyla hesap edildiği için belirli bir mevsimde donup kalmasını gerektirmiş ve bir takvimin yapılmasına ihtiyaç hissettirmemiştir.

İslâm'da oruç Hilâl'e bağlanmış, kamerî aylar esas alınmış ve bundan dolayı 45 yıl yaşayan insan her mevsimde oruç tutmanın zevkini yaşayabilmiştir.

4- Bazı dinlerde -mesela Yahudilikteki Ağustos orucunda- oruç bir akşamdan öteki akşama kadar yaklaşık 25 saat sürer.

İslâm'da ise tüm oruçlar tan yerinin ağarmaya başlamasıyla başlar, güneşin batmasıyla son bulur. Ve visal orucu yukarıda da belirtildiği gibi hoş görülmemiştir.

5- Oruca başlama yaşı Katoliklere göre 10 olup 60 yaşından sonra bu yükümlülük kalkar. Ortodoks Süryani Kilisesi'nde ise 14-15 yaşında oruç başlar.

İslâm'da ise oruca başlama yaşı buluğ çağı olup yaşlandığında sağlığı yerinde olan kişiler için devam eder.

6- Oruç tutarken yenilen içilen gıdalar bakımından da diğer dinlerde farklılıklar mevcuttur. Katolikler 'de et hariç yemek yenebilir, içki sigara v.s. içilebilir. Brahmanizm'de ekmek yenmez, su içilmez; meyve ve süt yenilir ve içilir. Bazı Hint dinlerinde ateşle pişen eti yemezler, bazıları birkaç çeşit yemek yer ve tuzlu su ile yetinirler.

İslâm'da ise oruçluyken hiçbir şey yenmez ve içilmez.

7-Bazı dinlerde oruçluyken uyumaz, yolculuk yapılmaz ve hatta hiçbir iş yapılmaz; oruç adeta bir istirahatdir. Bazılarında da sadece-mesela Yahudiler 'de- ibadetle meşgul olurlar başka bir şey yapmazlar.

İslâm ise gece ve gündüz uyumayı mubah addetmiş; sanatla, ticaretle ve faydalı işlerle uğraşmayı serbest bırakmıştır.

8-Papazlar lüzumlu gördüklerinde kendilerine bağlı olanlara orucu bozdurabilirler.

İslâm'da hiçbir kurum ve kuruluşa böyle bir yetki verilmemiştir. Çünkü orucun kuralları ve şartları Kur'an ve Sünnet ile belirlenmiştir.

9-Tutma amacı bakımından da dinlere göre oruç farklılık arz etmektedir. Çinliler fitne ve fesat zamanlarında kendilerini korumak için oruç tutarken, Yahudilikte oruç bir tövbe yöntemi olarak görülür. Yahudilere göre oruç; günahlar için bir itiraf, toplumsal felaketlerde halkın günahkarlığının bir işareti sayılarak tutulur. Ayrıca Yahudilikte oruç bir matem alametidir.

¹⁵⁰Ebû Dâvûd, Savm, 60; İbn Mâce, Sıyâm, 42.

¹⁵¹Müslim, Sıyâm, 196-197.

¹⁵²Müslim, Sıyâm, 187-192.

¹⁵³Buhârî, Savm, 67;Ebû Dâvûd, Savm, 50; Dönmez, İ. Kafi, "Oruç", DİA, XXXIII, 419.

¹⁵⁴Vücut için zararlı olduğundan senenin bütün günlerini oruçlu geçirmek mekruh sayılmıştır. Buhârî, Savm, 11,14; Müslim, Sıyâm, 21; Ebû Dâvûd, Savm, 10.

¹⁵⁵İki veya daha fazla günü, arada iftar etmeksizin birbirine ekleyerek oruç tutmak mekruhtur. Buna visal orucu denir. Âişe validemizin belirttiğine göre Peygamberimiz Müslümanlara acıdığı için visâl orucu tutmalarını yasaklamıştır. Müslim, Sıyâm, 55-58.

¹⁵⁶Kâsânî, Bedayi' II, 78-79.

İslâm'da ise orucun amacı kişiyi takvaya ulaştırmaktır. Yani insanları yalan söylemekten, boş konuşmaktan, riyadan, kötü ve zararlı düşüncelerden korumak, başkalarının hak ve hukukunu gözetir hale getirip kendilerine ve topluma faydalı olmalarını temin etmektir. Ayrıca İslâm orucu Allah'a yaklaşma vesilesi olarak görmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Oruç ibadetinin Hz. Âdem ile başladığı ve daha sonra Hz. Süleyman peygamber gibi nübüvvet halkasının çeşitli dönemlerinde mevcut olduğuna dair kaynaklarımızda bilgiler yer almaktadır. Hz. Peygamber'in Davut peygamberin orucundan söz etmesi ve Kur'an'daki "sizden öncekilere de farz kılındı" ifadesinin bu ibadetin bütün ümmetlerde var olduğunun en önemli kanıtıdır.

Kim oldukları hususunda kaynaklarda farklı ve çelişkili bilgiler bulunan Sâbiilerin asgar, evsat ve ekber orucu adıyla tuttıkları oruçları bulunmaktadır. Güneşin doğuşundan batışına kadar tutulan bu oruçlarda onlar bazı yiyecek ve içeceklerden hiçbir şey yemez iken, bazılarında ise sadece bir takım şeyler yemeyerek oruç tutmaktadırlar. Maniheizm dini mensuplarının yıl içinde bazı günlerde çeşitli oruçlar tuttıkları ve iki gün fasılasız (vısal) oruçları bulunmaktadır.

Güneş ve Ay'da meydana gelen değişikliklere göre tutulan yıllık oruçların birçoğu Hind dinlerinde mevcuttur. Brahmanlar, günümüzde hâlâ mahallî ayların 11. ve 12. günlerinde ekme yememek ve su içmemek, sadece meyve ve süt yiyip içmek şeklinde oruç tutmaktadırlar. Hinduizm'de oruç, nefsi arındırmak için senenin belirli günlerinde ve bayramlarda tutulur. Bazı günlerde ise sadece kadınlar oruç tutar. Züht ve riyazete çok fazla önem verilen Budizm'de çalışmamakla tutulan istirahat orucu bulunur. Jainizm mensupları perhiz şeklinde oruç tutmakta, ateşle pişen eti yememekte, sadece birkaç çeşit yemek yiyerek oruç ibadetini gerçekleştirmektedir. Eski Çinliler, bütün bayram günlerini oruçlu geçirir, fitne ve fesat zamanlarında kendilerini korumak amacıyla oruç tutarlardı.

Yahudi kutsal metinlerinde oruçla ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Yahudilikte orucun cemaat ve ferd olarak tutulan iki çeşidi vardır. Günahlara bir itiraf olması için ve toplumsal felaketlerde halkın günahkârlığının işareti olarak oruç tutulmaktadır. Yahudi halkının bilinçli veya bilinçsizce yaptıkları kötü fiillere kefarete olarak ve bundan duyulan pişmanlığın tezahürü amacıyla oruç tutulmaktadır. Yahudilikte oruç matem alâmetidir, Tanrı'ya dua öncesi yapılması gereken bir hazırlık ritüelidir. Yom Kipur'da tutulan farz oruç dışında İsrâilîoğullarının Bâbil'e çıktuktan sonra yaşadıkları acı olayları hatırlamak için yıl içinde birçok günde oruç tutmaktadırlar.

Yeni Ahit'te Hz. İsa ve havarilerinin oruç tuttuklarından söz edilmektedir. Hz. İsa oruç hususunda Hz. Musa'nın şeriatına tabi olmuş, yeni hükümler koymamıştır. Hıristiyanlık'ta oruç, tarihî gelişim içinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. İlk dönemlerde her çarşamba ve cuma günleri oruç tutulmuş, yılın belirli günlerinde perhiz uygulanmıştır. Daha sonraki asırlarda oruç için bazı kurallar konmuştur. Günümüzde Hıristiyanlık'ta Okaristik ve Eklesiyastik olmak üzere iki çeşit oruç bulunmaktadır. Hıristiyan mezheplerinde farklı günlerde çok çeşitli ve değişik oruçlar bulunmaktadır. Hıristiyanlık'ta oruç ve perhiz aynı şeyler olarak görülmektedir.

Rivayetlerden cahiliye dönemi Araplarının oruç tuttıkları anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber de içinde yaşadığı toplumun adetlerine uyarak aynı orucu tutmuştur. Ayrıca Kureşyliler Recep ayında oruç tutmuşlar ve bu ayda putların ziyaretine gidip kurban kesmiştir.

İslâm'da oruç ibadeti çok boyutlu bir fenomendir. Her şeyden önce İslâm müminlerden kulluk bilinciyle oruç tutmalarını istemiştir. Oruç, takva ve itaatin en önemli göstergesidir. Oruç hem bir irade hem de sabır eğitimidir. İslâm'da orucun bireysel ve sosyal yönü bulunmaktadır. Oruç, varlıklı insanların yoksulların halini tecrübe ederek onların içinde buldukları sıkıntıyı empati kurarak anlamalarını ve onlara yardım edilmesi gerektiğini hissettirir. Oruç, sevgi ve merhamet gibi duyguları artırır, bireyin tutum ve davranışlarını yönlendirir. İslâm'ın temel referans kitabı Kur'an ile oruç arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü orucun tutulduğu ay ile Kur'an'ın indirilmeye başlandığı ay aynıdır.

Neticede oruç, insanlık tarihi kadar kadim bir ibadettir. Yukarıda değinildiği gibi değişik biçimlerde de olsa hemen hemen bütün din ve kültürlerde riyazet ve mücahede yolu olarak benimsenmiş olması bu gerçeği ifade etmektedir. Ancak zamanla insanlık vahiy hakikatinden uzaklaştığından ibadetlerde de gerek amaç gerekse form bakımından tahrifata gitmiştir. Allah Teâlâ bu bozulmaları önlemek için yeni peygamberler göndererek tarihe müdahale etmiştir. İşte bu müdahalelerin sonuncusu Hz. Muhammed aracılığıyla İslâm denilen "ed-din" vasıtasıyla olmuştur.

İslâm; bazı ibadetlerde olduğu gibi oruçta da köklü bir tashih ve yenilik getirmiş, onu belirli bir disiplin ve kurala bağlamış, insanların keyfî tasarruflarından çıkarmış, fıtrata en uygun manevi faydaları en fazla içinde arındıran, fert ve topluma en etkili bir hale getirmiştir.

KAYNAKÇA

ATEŞ, Süleyman (1991). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.

- AYHAN, Halis (1985). *Din Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara: D.İ.B. Yayınları,
- BEYZÂVÎ, Kâdi Nâsiruddin (1988). *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- BİRÜNÎ, Ebu'r-Reyhan (1954). *El-Kanuni'l-Mes'ûdi*, Yy.
- BUHARÎ, Muhammed b. İsmail (1981). *el-Camiu's-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- CERRAHOĞLU, İsmail (1962). *Kur'an'ı Kerim Ve Sâbiiler*, Ankara: A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi.
- CHALLEYE, Felicien (1960). *Dinler Tarihi*, Çev.:Sâmih Tiryakioğlu, İstanbul: yy.
- DERVEZE, İzzet (1383). *et-Tefsîru'l-Hadîs*, Kahire: Dâru İhyâi Kütübi'l-Arabî.
- DESCUFFÎ, Gluseppe (1963). *Hiristiyan Dini*, İzmir: yy.
- DESCUFFÎ, Joseph (1960). *Dua Kitabı*, İzmir:yy.
- DOĞRUL, Ömer Rıza (trs.). *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İstanbul: Yedigün Neşriyat.
- EBU DÂVÛD, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistânî (1981). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- EBU HAYYAN, el-Endelûsî (1326). *el-Bahru'l-Muhît*, Mısır.
- ERBAŞ, Ali (2003). *Hiristiyanlıkta İbadet*, İstanbul: Ayışığı Yayınları.
- ERDEM, H. Hüsnü (1962). *Oruç ve Ramazan İbadetlerine Dair Yüz Hadis*, Ankara: DİB Yayınları.
- ESED, Muhammed, *Kur'an Mesajı* (1997). Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları.
- EZHERÎ, Ebû Mansûr Muhammed İbn Ahmed (2001). *Tehzîbu'l-Lüga*, (tah: Muhammed İvaz Mu'rib), Beyrut: Daru İhyâi't-Turasi'l-Arabî.
- FEYİZLİ, Hasan Tahsin (1993). *İslâm'da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç-Kurban*, İstanbul: MEB Yayınları.
- GÜNDÜZ, Şinasi (1998). "Sâbiilik", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları.
- (2003). "Maniheizm" *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları.
- GÜNEL, Aziz (1970). *Türk Süryaniler Tarihi*: Diyarbakır.
- HAMİDULLAH, Muhammed, (1960). *Niçin Oruç Tutuyoruz?*, Çev.: Osman Keskiöglü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yıllığı.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (1975). *İnanç Sözlüğü*, İstanbul.
- HAYAT ANSİKLOPEDİSİ, İstanbul 1996.
- İBN ATIYYE, el-Endelûsî, Ebû Muhammed Abdulhak İbn Gâlib (1993). *el-Muharreru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Aziz*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid b. El-Kazvinî (1981). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı yayımları.
- İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem (1374/1955). *Lisanu'l Arab*, Beyrut.
- KARAMAN, Hayreddin ve diğ. (2006). *Kur'an Yolu*, Ankara: DİB. Yayınları.
- KARDAVÎ, Yusuf (1986). *İbadet*, çev: Hüsamettin Cemal, İstanbul:yy.
- KÂSÂNÎ, Alauddin Ebî Bekr b. Mesûd (1327). *Bedâiu's-Sânâi' fi Tertîbi's-Şerai'* Mısır.
- KÂSİMÎ, Muhammed Cemalüddin (1994). *Tefsîru'l-Kâsimî*, Beyrut:Daru İhyâi't-Turasi'l-Arabî.
- KITAB-I MUKADDES.
- KURTUBÎ, Ebu Abdullâh Muhammed İbn Ahmed (1993). *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,
- KUTUP, Seyyid (1997). *Fi Zilali'l-Kur'an*, Kahire: Dâru's-Şurûk.
- KÜÇÜK, Abdurrahman-Tümer, Günay-Küçük, M. Alparslan (2009). *Dinler Tarihi*, Ankara.
- MAVERDÎ, Ebu'l-Hasen Ali İbn Muhammed İbn Habib (trs.), *en-Nüket ve'l-Uyûn* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- MÜSLİM, b. El-Haccac el-Kuşeyrî (1981). *Sahihu Müslim*, İstanbul: Çağrı Yayınları
- NEDVÎ, Ebu'l-Hasen Ali Hasenî(969). *Dört Rükün*, Çev. İ. Ersöz, Konya.
- NEDVÎ, Seyyid Süleyman (1967). *Peygamberimizin Tebliğati ve Talimatı*, çev. Ali Genceli, İstanbul.
- NESEFÎ, Abdullâh İbn Ahmed (1996). *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku 't-Te'vil*, Beyrut: Daru'n-Nefâis,
- OLGUN, Tahir (1946). *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, İstanbul.
- ÖRS, Hayrullah (1966). *Mûsâ ve Yahudilik*, İstanbul.
- ÖZBAY, Kemal (1975), *Süryâniler, Kadim Süryâniler ve Türkiyedeki Durumları*, İstanbul.
- ÖZEN, Âdem (2001). *Yahudilikte İbadet*, İstanbul.
- RAZÎ, Fahreddin (1997). *et-Tefsîru'l-Kebir*, Beyrut: Daru İhyâi't-Turasi'l-Arabî.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed İbn Ali İbn Muhammed (1995), *Fethu'l-Kadir*, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.
- TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed İbn Cerir (2000). *Camiu'l-Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, yy. :Müessesetü'r-Risale.
- MİRCEA ELİADE, *The Encyclopedia of Religion*, Editor and Chief, London, Volume, 12.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa (1981). *Sahihu't-Tirmizî*, İstanbul: Çağrı yayımları.
- TÜMER, Günay (1988). *Günümüzde Doğu Hristiyanlığı, (Asrımızda Hristiyan Müslüman Münasebetleri, Tartışmalı İlmi Toplantı)*, İstanbul.
- TÜMER, Günay-Küçük Abdurrahman (2002). *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- UNAT, Faik Reşit (1970). "Oruç", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- TAPLAMACIOĞLU, Mehmet (1960). *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Ankara.
- UYSAL, Veyssel, *Kentsel Hayatta Dindarlık ve Oruç ibadetinin Bireysel-Toplumsal Yansımaları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.32, 2007/1.
-, (1994). *Psiko-Sosyal Açından Oruç*, İstanbul: TDV Yayınları.
- VÂFÎ, Ali Abdulvahid (trs.). *es-Savm ve'l-Uhdiye beyne'l-İslâm ve'l-Edyâni's-Sâbika*, Mısır.
- YAZIR, M. Hamdi (trs.). *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam ve diğ., İstanbul: Azim Yayıncılık
- YİTİK, Ali İhsan (2007). "Oruç", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları.
-, (1997). "Oruç", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları
- ZEBİDÎ, Muhammed Murteza el-Huseynî el Vâsitî (1306). *Tacu'l -Arus*, Mısır.
- ZEMAŞERÎ, Ebu'l-Kasım Carullah Muhammed İbn Ömer (1995). *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzil*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.